

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר

המצוות (בספר "החינוך"?!) ויקבל ע"ע לקיימן באמת, כך שהעבירה בטלה בששים... (מנחם ציון. ע"ש).

הפטרת היום: כבר הזכרנו בהפטרות השבת שעברה, פ' אחרי, שישנם מנהגים שונים בהפטרות שתי השבתות 'אחרי' ו'קדושים', לפי המנהג (הרווח) שהבאנו בשבת פ' אחרי, לקרוא בשבת הקודמת הפטרת "הלא כבני כושיים" קוראים את הפטרת "התשפוט" בשבת זו. מפטירי "התשפוט" אשתבוע – מפטירים עתה "הלא כבני כושיים", אך יהיו כאלו שיפטירו היום שנית "הלא כבני כושיים", כמפורט במאמר. ונהרא נהרא ופשטיה.

בכל השנים הפשוטות, הפרשיות אחרי וקדושים – מחוברות ומפטירים "הלא כבני כושיים" (ראה במאמר את הטעם מדוע אין מפטירים "התשפוט" – הפטרת קדושים, כפי שנוהגים תמיד כששתי פרשות מתחברות להפטיר בהפטרה של הפרשה השניה). נדיר הוא שיצטרכו להפטיר [מלבד ב"הלא כבני כושיים"] גם ב"התשפוט".

הדבר קיים רק בקביעות זח"ג המעוברת. בעבר היה כן בשנים: **תקפד, תרה, תרח, תרלב, תרלה, תרסב, תרעט, תשג, תשו, תשל, תשלג, תשנז** [ר' בלוח תשנז]. להבא יהיה כן בשנים: **תתא, תתכח, תתלא, תתנה, תתעט**. ההפסקות נעות בין 3 שנים ל-27 שנים.

האפשרות הבלעדית והנדירה לקריאת הפטרת קדושים היא רק בסימן הקביעות זח"ג. שכיחותה הממוצעת של קריאת הפטרה זו עומדת על 5.80% (כלומר, אחת ל 17-18 שנים). הפטרה זו נקראה ותקרא בכל האלף הששי 58 פעמים בלבד (מ1134).

תקנה הפתיחה והריני פותח בפניכם את שערי הפולמוס שהבעיר-המבעיר את בתי הכנסת בשבת זו.

הפולמוס על אודות הפטרות אחרי וקדושים בקביעות זח"ג

א. תיאור הרקע הכללי

תיקנו להפטיר בדברי נביאים אחרי קריאת התורה בשחרית, בימים טובים ובמנחת התעניות (לרוב העדות). הלכה זו מוזכרת במשנה (מגילה רפ"ג.) ונפסקה בפוסקים (רמב"ם תפילה יב, ב, מוש"ע או"ח רפד, א), ויש מן הראשונים שכתבו שקריאת הפטרה היא מתקנת עזרא (ס' המכריע סי' לא בשם ר"ת ובספר הישר לר"ת קפ"ב איתא: מתקנת חכמים).

הענין שנבחר להיקרא כהפטרה הוא מעין מה שקראו בתורה, מענינה של הפרשה, מפר' בראשית עד י"ז בתמוז. מכאן ואילך וכן בשבתות מיוחדות שקוראים ל"מפטיר" בתורה שלא בפרשת השבוע (ומוציאים ספר שני או שלישי לקריאת "המפטיר"), קוראים לפי הזמן ולפי המאורע (המנהיג שבת סי' לג, מור או"ח תכ"ח).

דבר – הפולמוס על הפטרת אחרי –

נקדים עוד, שבימי חכמי התלמוד לא היו ההפטרות סדורות, והפטירו בכל מקום בו רצו (האשכול, כס"מ תפלה יב, יב. וצ"ע במגילה ל: ובירוש' נדרים ו, ח וע"ש בקה"ע), בענין שהיה נראה להם שהוא מתייחס לפרשה (כס"מ שם) ולאחמ"כ נקבעו ההפטרות (האשכול שם), והן סדורות אצלנו לכל שבת ושבת (סי' העיתים, האשכול שם).
במשך הדורות נתחברו **רשימות הפטרות** אחדות, מלאות או מקוצרות, והדבר בא לידי ביטוי בחילוקי המנהגים בכל עדות ישראל. עבודה מקיפה עשה ההג"ר **נתן פריד זצ"ל (41מ)** בלוחותיו הערוכות באנציק' התלמודית סוף כרך י' (הפותרה בערך "הפטרות").

ההפטרות מיועדת **לכלל הציבור ואינה חובה למפטיר בלבד**. במקומות בהם קוראים אותה בקול, אסור לדבר באמצע ויש להקשיב לה מתחילה ועד סוף, וגם במקומות בהם נהוג שכל אחד קוראה לעצמו, חייב כל אחד לקרואה עם הציבור על **אלה ואלה** **לשונן כשהמפטיר קורא את הברכות תחילה וסוף**. למנ' **הגרא** קוראים ב"בביא" של קלף.

ב. הפטרות פרשות אחרי וקדושים – כללית

ברשימות ההפטרות למנ' **אשכ' נרשמו שתי הפטרות לשתי פרשות אלו ואין אחת מהן בלעדית לפרשה מסויימת**. שתי ההפטרות הן:
א) הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל נאם ה' (עמוס מ, ז-טו).

הלא כבני כושיים אתם לי בני ישראל נאם ה' הלא את ישראל העליתי מארץ מצרים ופלשתיים מכפתור וארם מקור: הנה עיני ד' אלקים בממלכה החטאה והשומדתי אתה מעל פני האדמה אפס פי לא השמיד אשמיד את בית יעקב נאם ה': פי הנה אנכי מצוה והנעוטי ככל הגוים את בית ישראל כאשר יזע בפכרה ולא יפול צרור ארץ: בהרב ימותו כל חטאי עמי האמרים לא תגיש ותקדים בעדינו הרעה: ביום ההוא אקים את סבת דויד הנפלת וגדרתי את פריציהו והרסתי אקים ובניתי בימי עולם: למען יירשו את שארית אדום וכל הגוים אשר נקרא שמי עליהם נאם ה' **עשה זאת: (פ)** הנה ימים באים נאם ה' ונגש חורש בקצר ודרך ענבים במשך הדרך והפיפו הקרים עמים וכל הנבעות תתמוגגנה: ושכתי את שכנות עמי ישראל וכנו ערים נשמות וישבו ונטעו כרמים ושתו את יונם ועשו גנות ואכלו את פריהם: ונטעו ערים על אדמתם ולא ינתשו עוד מעל אדמתם אשר נתתי להם אמר ד' אלוקי:

ב) ויהי דבר ה' אלי לאמר. ואתה בן אדם התשפוט התשפוט את עיר הדמים והורעתה את כל תועבותיה (יהוקאל כב, א-לא).

ויהי דבר ה' אלי לאמר: ואתה בן אדם **התשפוט התשפוט** את עיר הדמים והורעתה את כל תועבותיה: ואמרת בה אמר ד' אלקים עיר שפכת דם בתוכה לבוא עתה ועשתה גלולים עליה למטאתה: בדמך אשר שפכת אשמת ונגלולך אשר עשית מטאת ותקריבי ימך ותבוא עד שנותיך על בן נתיך הרפה לגוים וקלסך לכל הארצות: הקרבות וההרקות מפקד יתקלסו כד מטאת השם רבת המהומה: הנה נשיאי ישראל איש לזרעו היו כד למען שפך דם: אב ואם הקלו כד לגר עשו בעשק בתוכך יתום ואלמנה הונו כד: קדשי ביות ואת שבתתי חללתי: אנשי רכיל היו כד למען שפך דם ואל הקרים אכלו כד ופה עשו בתוכך: ערות אב גלה כד מטאת הנדה ענו כד: ואיש את אשת רעהו עשה תועבה ואיש את פתלו מטא בוסה ואיש את אחתו בת אביו

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

ענה בך: שחך לקחו בך למען שפך דם נשך ותקרבית לקחת ותבצעני רעיוך בעשק ואחי שבתך נאם ד' אלקים: והנה הפיתי כפי אל בצעך אשר עשית ועל דמך אשר היו בתוכך: היעמד לבד אם תהוקנה ידיו למים אשר אני עשה אותך אני ד' דברתי ועשיתי: והפיוצתי אותך בגוים וזריתיך בארצות והתמתי טמאתך מטה: ונחלתך בך לעיני גוים וידעת כי אני ד': (ב) ויהי דבר ד' אלי לאמר: בן אדם היו לי בית ישראל (לסוג) לסיג פלם נחשת וברזל וברזל ועופרת בתוך פור סגים פסג דיו: (ב) לכן כה אמר ד' אלקים יען היות פלם לסגים לכן הנני קבין אתכם אל תודו ירושלם: קבצת פסג ונחשת וברזל ועופרת וברזל אל תודו כור לפחת עליו אש להנתיך בן אקבין באפי ובקחתי והנחתי אתכם: וכנסתי אתכם ונפחתי עליכם פאש עקרת ונתקתם בתוכם: כהתנדך פסג בתוך פור בן תחבכו בתוכה וידעתם כי אני ד' שפכתי חמתי עליכם: (ב) ויהי דבר ד' אלי לאמר: בן אדם אמר לה את ארץ לא מטהרה היא לא נשמה פיוס ועם: קשר נביאיה בתוכה פארי שואג טרף נפש אכלו חסן וקר וקחו אלמנותיה הרבו בתוכה: כהנייה חסמו תורתי ויהללו קדשי בין קדש להל לא הכדילו ובין חסמא למחור לא הודיעו ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם: שריה בקרבה פזאבים טרף שרף לשפך דם לאבד נפשות למען בצע פצע: ונביאיה טחו להם תפל חזים שוא וקסמים להם קזב אמרים כה אמר ד' אלקים וד' לא דבר: עם הארץ עשקו עשק וגזלו גזל ועני ואביון חזנו ואת הגר עשקו בלא משפט: ואבקש מהם איש גדר גדר ועמד בפריץ לפני בעד הארץ לבקתי שחתה ולא מצאתי: ואשפך עליהם ועמי באש עקרתי פליתים דרכם בראשם נתתי נאם ד' אלקים: (ב)

יש שרשמו להפטיר ב"בבני בושיים" בפר' אחרי' וב"התשפוט" לפר' קדושים, ויש שרשמו להפטיר ב"התשפוט" בפר' אחרי' ואת "בבני בושיים" בפר' קדושים. הכלל הוא שבששתי פרשות מחוברות מפטירים בהפטרת הפרשה השניה, כי היא מעין הקריאה שקראנו בה לאחרונה. הדבר מוסכם אצל רוב הפוסקים. ברם, כששתי פרשות אלו מחוברות, נחלקו הפוסקים כדת מה להפטיר. כלומר, איזו רשימה מהנ"ל עדיפה, האם זו הקובעת את "בבני בושיים" לקדושים, או זו הקובעת לה את "התשפוט". לדעת הפוסקים שמפטירים בשל ראשונה, מתהפכות ה"וצרות" ואין זה מנושא מאמרנו.

הרמ"א (או"ח ס"ס תכה) פסק ש"הלא בבני בושיים" היא הפט' אחרי' ו"התשפוט" היא הפטרת קדושים. אגב עיסוקו באיזו הפטרה יש להפטיר כשהן מחוברות, הוא מכריע שאע"פ שבדרך כלל מפטירים בשניה, אותה סיימנו לקרוא זה עתה, בשתי פרשות אלו מפטירים בשל ראשונה. ומכאן נבין (עי' גם מ"ב שם סקכ"ו) שבשתייהן נפרדות, מפטירים ב"הלא בבני" באחרי' וב"התשפוט" לקדושים.

ג. מנהג הספרדים (וקהילות שאינן אשכנזיות)

בטרים נסביר מדוע זו שאלה נדירה ביותר, נפן נא למנהגי הספרדים, שגם אותם נזכיר בהמשך דברינו, להסתייע כמו לצד אחד מן הצדדים.

בפר' אחרי' רשומה הפטרת "התשפוט" (אצל הרמב"ם (ס"ס אהבה), האשכול (במהדו') אויערבך, עמ' 67 ובמהדו' אלבק עמ' 181), אבודרהם בשם "יש מפטירים" וכ"ה בחלק מחומשי אשכנז, בחומשי ספרד, תימן, איטליה ורומניא) ואילו בפר' קדושים רשומה הפטרת "הלדרוש" (אצל רמב"ם, האשכול (רק בהוצאת רצב"א), אבודרהם, חומשים למנ' ספרד (מ'11*), חב"ד (וכ"נ אדמו"ר מליובאוויטש וצ"ל

"דבר" הפולמוס על הפטרת אחרי –

בשנת של"ח, סי' רבנו חזקן בעריכת הר"י ריסקין, ח"ב עמ' תשיג. (מ"10) ס' היבור ברכות כתי' הסמינר נ'. מנהגים שונים באשכנז לפי חומשי ויניציאה רפ"ד*, שי"א* ועוד* חומשי תימן* ואיטליה*. היא מכונה כך עקב פתיחתה (יחזקאל כ, ב) "ויהי דבר ה' אלי לאמר. בן אדם דבר את זקני ישראל ואמרת אליהם כה אמר ה' אלקים, חלדושי אתי אתם באים..." (במנהגים שסומנו למעלה בכוכב* נקראת הפטרה 'באו אנשים' ופותרים בפס' הראשון שבפרק: "ויהי בשנה השביעית, בחמישי, בעשור לחדש, באו אנשים" וגו', מאורע שאירע ב' באב, עי' להלן בלוח ב'דברי הימים" ליום זה נזכר הרמב"ם שהיא נמשכת עד "צבי היא לכל הארצות", ומסתבר שכוונתו לפסוק טו ולא לפסוק ו' המסתיים אף הוא כן, כי בפסוק טו 'מליק ענינא' (מ"817)). למעשה, יכולה הפטרה זו להיקרא גם בשם "התשפוט" קמיתא, כי בפס' ג' נאמר: "התשפוט אותם, התשפוט בן אדם, את תועבות אבותם הודיעם".

ויהי בשנה השביעית בהמשי בעשור לחדש באו אנשים מוקני ישראל לדרש את ד' וישבו לפני: (ס) ויהי דבר ד' אלי לאמר: בן אדם דבר את זקני ישראל ואמרת אליהם כה אמר ד' אלקים **הלדרש אתי אתם באים הי אני אם אדרש לכם נאם ד' אלקים: התשפוט אתם התשפוט** בן אדם את תועבות אבותם הודיעם ואמרת אליהם כה אמר ד' אלקים ביום קהרי בישראל ואשא ידי לזרע בית יעקב ואודע להם בארץ מצרים ואשא ידי להם לאמר אני ד' אלקיכם: ביום תהא נשאתי ידי להם להוציאם מארץ מצרים אל ארץ אשר תרתי להם זבת חלב ודבש צבי היא לכל הארצות: ואמר אליהם איש שקוצי עיניו השליכו וקבלו מצרים אל תטמאו אני ד' אלקיכם: וימרו כי ולא אבו לשמע אלי איש את שקוצי עיניהם לא השליכו ואת גלולי מצרים לא עזבו ואמר לשפף חמתי עליהם לבלות אפי בהם בתוך ארץ מצרים: ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר הפה בתוכם אשר נודעתי אליהם לעיניהם להוציאם מארץ מצרים: ואציאם מארץ מצרים ואבאם אל המדבר: ואמתן להם את הקותי ואת משפטי הודעתי אותם אשר יעשה אותם האדם ודי בהם: וגם את שבתותי נתתי להם להיות לאות ביני וביניהם לדעת כי אני ד' מקדשם: וימרו כי בית ישראל פמדבר בהקותי לא תלכו ואת משפטי מאסו אשר יעשה אתם האדם ודי בהם ואת שבתותי חללו מאד ואמר לשפף חמתי עליהם פמדבר לבלותם: ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר הוצאתים לעיניהם: וגם אני נשאתי ידי להם פמדבר לבלתי הביא אותם אל הארץ אשר נתתי זבת חלב ודבש צבי היא לכל הארצות: יען פמשפטי מאסו ואת הקותי לא תלכו בהם ואת שבתותי חללו כי אהרי גלוליהם לכם הלא: ותהם עיני עליהם משחתם ולא עשיתם אותם פלה פמדבר: ואמר אל פניהם פמדבר בחוקי אבותיכם אל תלכו ואת משפטיהם אל תשמרו וקבלוהם אל תטמאו: אני ד' אלקיכם בהקותי לכו ואת משפטי שמרו ועשו אותם: ואת שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניהם לדעת כי אני ד' אלקיכם:

בס' האשכול (מהדו' אלבק) רשומה הפטרת "בית ישראל יושבים" לפר' קדושים ומכונה על שם פתיחתה (יחזקאל לו, טז) "ויהי דבר ה' אלי לאמר: בן אדם בית ישראל יושבים על אדמתם..." וגם בו לא מופיע עד היום, ברם, זוהי הפטרתנו לפר' פרה. למנ' אשכ' מסיימים בפסוק לה "וידעו כי אני ה'" ולמנ' הספ' בפסוק לו "אני ה' דברתי ועשיתי" (מ"817)).

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

בי"עתיים לבינה" (ציוין מטה בסי' ה) כ': מנ' הספר' והאיטליאני להפמיר ב'קדושים' "הלדרוש אותי אתם באים", ומעמם לפי שנמצא בה מנחמת ישראל, וכן הדעת נוטה לפי מנהגם ביותר, לפי שסיום הפטרה זו הוא מענין התחלת פר' 'קדושים' וגם סיומה בסופו, לפי שהשבת היא אות בין ה' ובין ישראל.

בקרב נוטרי מנהג זה לא התעוררה שאלה ולא נתגלעה מחלוקת מה להפמיר בשנה כגון זו ששתי הפרשות פנויות להפטרותיהן, כשם שלא נוצרה בעיה בשנים פשוטות בה נקראות אחרי וקדושים בשבת אחת. גם בשנים מעוברות, ואחת מהן "תפוסה" מעין המאורע, מפטרים בהפטרות המקורית של כל שבת שהפטרותה פנויה.

להשלמת הענין נביא את דברי בעל "תיקון יששכר" הנוגעים לענין: איננו נוהגים בהפטרות "הלא כבני" כלל ולא ב"הודע את ירושלם" (אינה התשפוט! וע"ל סי' ד), אלא באחרי' "התשפוט התשפוט" וב'קדושים' "הלדרוש" ולפי מנהגם [של האשכנזי, המפטרים "כבני כושיים" באחרי' ו"התשפוט" ב'קדושים'] ודאי טוב ויפה הוא מה שכן הם משנים כזו השבת מהמנהג בשבתות חיבור סדרים אחרים, הואיל ויש להם באותה שבת שתי הפטרות, הגון הוא להניח ממה שיש בה הזכרת תועבות ירושלם ולהפמיר באחרת מדאי' שם במגילה... מעשה באדם אחד שהיה קורא... וכן כתוב מפורש בירושלמי שהתחיל להפמיר לפניו כן, אמר לו... ומצאו בו שמין פיסול, ובירוש' מפורש שנמצא ממזר. ולפי מנהגנו [הספ'] שהפטרות הסדר הראשון (=התשפוט) גם בשבת זו אין לנו שינוי מנהג. ואם תאמר, ואיך מפטירים בתועבות ירושלם, וכן הרמב"ם ז"ל כתבה בספרו הפטרה ל'זאלה שמות'... ו"ל אין הקפדה אלא בשיש אחרת עמה ושתיהן לפנינו שנפמיר באחת משתיהן, נניח משל תועבות ירושלם לכבודה ונפמיר באחרת, אמנם כשאין אלא היא לבדה, דמענין הסדר היא אין הקפדה ונפמיר בה ואין בכך כלום. ועו"ל שאותו מעשה היה במקומו של ר"א, ר"ל, שהוא הוא שהיה חכם אותו מקום ומנהיג אותו קהל על פיו, וזה עבר והציף והפמיר כן מדעתו שלא מדעת המנהיג ר"א דאי' שם בירוש' רא"א אין מפטירין ב"הודע את ירושלם" וכו'... ולמנהגנו אין הפטרותנו בסדר השני 'קדושים' אלא "הלדרוש" ונפמיר במחוברים בה כמנהג.

כפי שכבר משתמע מתוך המאמר לפי מנהג העדות הללו (ספרדים, תימנים, איטלקים) קוראים בכל פרשה את ההפטרות שלה ואין הפטרה אחת נדחית מפני חברתה, כפי שכותב ה"פרי חדש" (סי' תכ"ח): "זה (בדברי הרמ"א) למנהג אשכנזים, אבל מנהגנו דב'אחרי מות' קורין "התשפוט" וב'קדושים' קורין "הלדרוש" ואם הן מחוברות קורים במאי דסליק, דהוי "הלדרוש".

בק"ק קיימות הפטרות נוספות לשבתות אלו, והמעין הנכון מופנה בזאת לעיין כאמור, ב'רשימת הפטרות לשבתות השנה', שבסוף כרך י' של האנציק' התלמודית פרי מעשיו של הרב נתן פריד זצ"ל (מנ"א). ברשימה זו נעזרתי גם כדי לכלכל את צעדי בנתיבות מאמר זה.

ד. המקור להפטרה/לאי הפטרה ב"הודע את ירושלם".

שנינו במש' במס' מגילה ספ"ג (כה): ר' אליעזר אומר אין מפטירין ב"הודע את ירושלם" (את תועבותיה. פרשה היא ביהוואל. רש"י). בבבלי (תוספתא מגילה פ"ג המובאת בגמ' (כה): שנינו: "הודע את ירושלם את תועבותיה" נקרא ומתרגם. פשיטא לאפוקי מדר' אליעזר, דתניא (מס' סופרים מ, יא) מעשה באדם אחד שהיה קורא למעלה מר' אליעזר "הודע את ירושלם את תועבותיה" אמר לו (ר"א): **עד שאתה בודק בתועבות ירושלם, צא ובודק בתועבות אמך**. בדקו אחריו ומצאו בו שמוץ פסול (פסחים ג:).

מהסוגיא משמע שהמעשה היה בקריאת הפטרה וכך מפורש בירושלמי (כאן) ובמסכ' סופרים. ומבואר שהקפידא היתה על הקריאה ולא על התרגום, ומש"כ בתוספתא (מגילה ג יט) שהיה קורא ומתרגם, לא דוקא התרגום גרם לקפידתו. ובאמת בתוספתא הגדמה ע"פ כת"י (צוקרמ') לא נזכר תרגום כלל.

אין הלכה כר' אליעזר (פיהמ"ש לרמב"ם), והרמב"ם גופו (סוף אהבה בסדר ההפטרות) קבע הפטרת הודע וגו' לפרשת שמות, וכך פסקו הר"ף והרא"ש וספר המאורות וריטב"א ור"ן ומאירי ואגודה וכן האשכול (מהדו' אלבק) רשמה לפר' קדושים (מ"ז 817). ואע"פ שאין הלכה כר' אליעזר, אותו אדם לא היה לו להפטיר במקומו של רבי אליעזר עד שישאל את פיו כמה יפטיר (הר"ן), ומי שאינו חולק כבוד לחכמים, פסול יש בו, ולפיכך בדקו וכו' (הריטב"א בשם מורי נר"ו). וא"כ הלכה פסוקה היא דלא כר' אליעזר ואין לחוש כלל מלהפטיר בפרשה דתועבות ירושלם שאין בכך חשש שמוץ פסול וסכנה כלל אלא יש כאן ענין מיוחד בחייו ובמקומו של ר' אליעזר משום כבוד חכם, ונראה שהוא ע"ד שאמרו בב"מ (פג:): מדהצף כולי האי ש"מ רשיעא הוא, ובמס' כלה וכן במסכ' כלה רבתי (פ"ב) שמענו דעת ר' אליעזר: עז פנים וכו' ר' אליעזר אומר ממזר ר' יהושע וכו', וכך היה מעשה שם: זקנים יושבין וכו' זה שגלה ראשו ר' אליעזר אומר ממזר, ר' יהושע וכו', ונראה שיש כאן ג"כ דרך המופת מר' אליעזר, וכעין המופתים שמצינו (בב"מ נט:): כר' אליעזר בענין תנור שהתכו חוליות ונתן חול וכו' שר' אליעזר מטהר וחכמים מטמאין ואע"פ שהחרוב, אמת המים וכתלי בית המדרש הוכיחו כר' אליעזר, מסקנת הסוגיא שם "לא בשמים היא" וכ"פ הרמב"ם (יסוד"ת ט א), אבל לגוף הנידון אין חשש שמוץ פסול וסכנה בהפטרה דפרשת תועבות ירושלם, ואדרבה, ההפטרה בפרשה זו הוא הוא קיום ההלכה, למרות שבמנ' האשכ' ליכא כלל הפטרת "הודע את ירושלם", אך ביאור כוונת הגמ' יסוד גדול בהלכה גם למנהגנו, וכדלהלן (ביר"ה).

מלבד זה כותב ה"לבוש" (סי' תצ"ג) ומוכיח זאת באריכות שר' אליעזר התכוון דוקא ל"הודע את ירושלם" מפני שנאמר בה "אביך האמורי ואמך חתית", אבל מה נשתנתה הפטרת "התשפוט", מיתר ההפטרות שאנו קורין בשאר שבתות שיש בהן תוכחה רבה ומוסר וכלימה? אדרבה, יכלמו מעיונותיהם וישובו" (לשון מהצד"ש סי'

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

תכ"ח, בהביאו את תמצית דברי הלבוש). לפירושו של ה"לבוש" בדברי ר' אליעזר הסכים גם התוי"ט (בסוף מס' מגילה).

בש"ת אג"מ (או"ח ל"ו) דן (לא בשנת זח"ג, אלא) בשנה רגילה כשהיה צריך להפטר **"הלא כבני"** והשאלה היתה: "בהפטרת פ' קדושים" כשכרך כשהיה פתוח בהפטרת **"התשפוט"** ביחזקאל, איזו הפטרה לקרוא ואם צריך לברך עוד פעם אם לאו". מסקנת הגר"מ פיינשטיין היא שהקוראים בחומשים יש להם לקרוא את הפטרת **"הלא כבני"** בלי לברך עוד פעם, מפני שדעת המכרך היתה בודאי על הפטרה זו, כי הפטרת **"התשפוט"** אינה מצויה וקוראים בה רק לעתים רחוקות מאד, וכיון ששתי ההפטרות נמצאות באותו החומש, אפשר לפתוח ב**"הלא כבני"** ואין צורך לברך שוב. לעומת זה, הקוראים בנביאים הכתובים על קלף, אם ירצו לקרוא את הפטרת **"הלא כבני"** יצטרכו לסלק את ספר **יחזקאל** שהיה כבר פתוח ולהביא במקומו ספר **תרי עשר**, ואז יצטרכו לברך שנית, לכן יש להם לקרוא **"התשפוט"** השייכת לקדושים, ורק נדחית ע"פ רוב מפני **"הלא כבני"**.

כאג"מ מאריך להסביר שקריאת הפטרת **"התשפוט"** נדירה מאד, ועל חלק מדבריו העירו מה שהעירו. ראה מטה. אפס כי ראוי לציין, שאינו נכנס לדיון באיזו מהן יש להפטר כששתיהן פנויות כי פשוט לו שיש לנהוג כרמ"א.

בהמשך דבריו דן כאג"מ בסוגיא דמגילה הנ"ל, וסבור שלדעת ר"א אין להפטר גם ב**"התשפוט"** ולא רק ב**"הודע את ירושלם"**, אך אין הלכה כר' אליעזר. הוא דוחה את פירוש התוי"ט שר"א התכוון דוקא ל**"הודע את ירושלם"** משום שנאמר בה **"אביך האמורי ואמך חתית"** וכותב: אבל לע"ד א"א לומר כן, דהא משמע מגמ' שהוא ממה שהוא מנגה את ירושלם כפי' הרע"ב, שהרי אמר לו עד שאתה בודק **בתועבות ירושלם** צא ובודק בתועבות אמך, כדכתב התוי"ט עצמו שמשמע כן, וגם הרמב"ם מפרש כן בפירוש המשנה.

על כך מעיר רש"ם (ב"מוריה"): במחמכ"ת נראה שלא היה בידו ספר ה"לבוש" לעיין בו ולראות את המקור ממנו שאב התוי"ט. "הלבוש" (ס' תצ"ג) מאריך מאד כדי להוכיח דר"א קאי רק א**"הודע"** והמעין בדבריו ימצא תשובה מדוע השתמש ר"א בלשון **"עד שאתה בודק בתועבות ירושלם"**. אציין כאן בקצרה את ראיות ה"לבוש". לאחר הבאת לשון המשנה והגמרא הוא כותב: "הרי כפי' דע"כ לא פליגי רבנן ור"א התם אלא ב**"הודע את ירושלם את תועבותיה"** שהיא ביחזקאל ט"ז ומסביר את ההבדל בין הפטרה זו להפטרות אחרות שיש בהן "תוכחות שהוכיחו בהן הנביאים את ישראל". מדבריו: "הרי כפי' דע"כ לא פליגי... אלא ב**"הודע"**, נראה שר"ל שאם ר"א התכוון לכל ההפטרות המזכירות את **תועבות ירושלם**, מדוע נקט דוקא הפטרה מיוחדת זו? היה לו לומר "אין מפטירין בתועבות ירושלם" בצורה כללית. ראייה נוספת: ודיקא נמי דמשום כבוד **יחוס ישראל** היה מקפיד ר"א... שהרי כשנער בההוא גברא... נער בו ר"א ואמר לו 'עד שאתה בודק בתועבות ירושלם בודק בתועבות אמך, ואם משום הזכרת מעשיהם הרעים גער בו היה לו לומר לו

בגערותו "צא ודדוק בתועבות מעשיך הרעים שיש בעצמך", תועבות אמו מה לו להזכיר? אלא על כרחך היינו טעמא משום שעיקר רוגזו וכעסו שהיה לו עליו היה מחמת שנגע ביהום ישראל.

(אגב: מעניין הוא מהלך הויכוח בין ה"לבוש" לבין ה"מטה משה", שהדברים הנ"ל הם חלק ממנו. ספר ה"לבוש" על או"ח נדפס לראשונה בלובלין בשנת ש"ן. ספרו נתפשט מיד, ושנה אחרי כן, כשהדפיס ר' משה מפרעמיסלא תלמיד המהרש"ל את ספרו "מטה משה" (קראקא שנ"א), הוא כבר חולק על דברי ה"לבוש" שיש להפטיר **"התשפוט"** במחוברות, אם כי אין הוא מזכיר אותו במפורש: "וכתבתי זאת (שיש להפטיר **"הלא כבני"** במחוברות) לאפוקי דעת חכם אחד שכ' בספרו, נדפס מחדש, כי מנהג טעות הוא". בשנת שס"ג הדפיס ה"לבוש" את ספרו מחדש ושם הוא מוסיף את דברי תשובתו ל"מטה משה": "הראו לי ספר א' נדפס מקרוב ושמו מטה משה... ומסיק שם שיפטירו ב'**כבני כושיים**' כשהם כפולים... וז"ל: "וכתבתי זאת לאפוקי דעת חכם אחד שכתב בספרו נדפס מחדש... עכ"ל. והנה להיות כי ראיתי דבריו אלה מגיעים אלי, עצור במלין לא אוכל, ואראה לו טעותו הגדול שטועה בפשט הגמרא"). [רש"ם].

רש"ם ממשיך ומשיג: גם לא ירדתי לסוף דעתו בדחותו את דברי התו"ט בבאור דעת ר"א, וסובר שר"א התכוון לכל ההפטרות המזכירות את תועבות ירושלים, ומוסיף: "וגם הרמב"ם מפרש כן בפירוש המשנה". אדרבה הרמב"ם כותב בקצרה: "ומעם ר"א הוא כבוד לירושלם ולישראל", מהוספת המלה "ולישראל" נלע"ד בעליל שכוונת הרמב"ם לפרש שטעם ר"א הוא מפני שיש בהפטרת **"הודע" משום "נגיעה בכבוד יחוס ישראל"** כפי שפירשו ה"לבוש" והתו"ט, ואפילו לפירוש הרע"ב שכתב: "משום יקרא דירושלם" ולא הוסיף "ישראל" אין הכרח לומר שהוא מפרש את טעם ר"א משום הזכרת עוונות, כי באותה הפטרה נאמר: **"הודע את ירושלם את תועבותיה, ואמרת בה אמר ה'א לירושלם, מכורותיך ומולדותיך מארץ הכנעני אביך האמורי ואמך חתית"**, ולא נאמר **"הודע את ישראל את תועבותיו"**. גם מדברי "המאיר" במס' מגילה, במשנה: "ור"א אומר אין מפטירין בהודע **מפני כבוד ישראל**", ובגמרא **"הודע את ירושלם נקרא ומתרגם ואין הושיעין לכבוד ישראל"** – ואינו מזכיר את ירושלים – נראה ברור שהוא מפרש את טעם ר"א משום יחוס ישראל. גם ר' יהונתן הכהן מלוניל וה"נמוקי יוסף", הזכירו בפירושם רק כבוד ישראל גם ב"שושנים לדוד" לר' דוד פרדו (דבריו מובאים ב"לקוטים" שנדפסו על גליון משניות ווילנא) מודקד מדברי רש"י שגם הוא מפרש את טעמו של ר"א משום יחוס ישראל.

והוא מסכם: מכל הראשונים שפירשו את דברי ר"א נראה כי ר"א התכוון דוקא להפטרה זו משום שיש בה **"נגיעה בכבוד יחוס ישראל"**, כפי שמבאר זאת ה"לבוש", גם הראשונים שכתבו שבמחוברות קוראים **"הלא כבני"** ודוחים את הפטרת **"התשפוט"** מפני ש"מזכרת מתועבות ירושלים", אין מזכירים כלל את דברי ר"א, ואין מדבריהם שום ראייה שפירשו את דברי ר"א על כל ההפטרות שיש בהן הזכרת

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

עיונות, ואפילו מדברי ה"מטה משה" המביא את דברי ר"א והמעשה המובא בגמרא כאסמכתא למנהג זה, אין הכרח לומר שהוא מפרש את דבריו כן. ואכמ"ל. וע"ע ב"מלאכת שלמה" ו"תפארת ישראל" (סוף מגילה) וברש"ש (שם כה). במכתבו (מ*6) אלי מתנה רש"ם את צערו שלא עלה בדעתו להציע לפני ה**גרמ"פ** זצ"ל את הדברים בשעתם, וכפי שרבים וטובים אמרו לו לאחמ"כ, אם היה עושה כן בודאי היה זוכה לקבל תשובתו לדבריו. עכ"ד.

נעיר כי רש"י (ב ג) השיב על השנת רש"ם, כי מדעת הרמב"ם ועוד פוסקים, שפסקו דלא כרבי אליעזר וכן שבסדר ההפטרות של הרמב"ם, נמצאת לכן גם הפטרת "חודע את ירושלם" וגם הפטרת "התשפוט" לפר' 'אחרי' אין ראיה [לדין]. כי מנהגי ההפטרות לבני אשכנז נסתעפו ונקבעו שלא כסדר ההפטרות של הרמב"ם, ואנו איננו מפטירין חודע את ירושלם בפר' 'שמות', ומטעם ברור וגלוי, כדי שלא לזלזל בכבוד ירושלם. ומטעם זה איננו מפטירים "התשפוט" לפר' 'אחרי' וכב"ח והגמ"א שלא כלבוש, וממילא צריך לחול כלל זה, שאיננו מפטירים בגנות ירושלם ב"חודע", גם על "התשפוט" המזכירה תועבות ירושלם. שלא כהלכות שהטעם הוא משום פגם ביהום אבות, אלא כמרדכי והרמ"א בדרכי משה, והמטה משה והגר"ש קלוגר, שהטעם הוא שהפ' "התשפוט" מדברת מתועבות ירושלם.

ה. נדירותה של הקביעות המצריכה פתרון לבעיה.

נפנן עתה למנ' האשכנזים. רוב הפוסקים, מראשוני האחרונים עד אחרוני זמננו, סבורים שהפטרת "כבני כושיים" שייכת לפר' 'אחרי' >הללו מנויים בס' בפל"ש עמ' קיד הע' מב. עליהם ניתן להוסיף: מנהגי פיורדא (פיורדא תקכ"ז), דברי קהלות, מנ' פפד"מ (הוא זה המו' ביום"א המוזכר שם) <.

על שייכותה לפר' זו, כ' הלבוש (סו"ס תצ"ג): מפני שבפרשה זו הוזכרה התורה "כמעשה ארץ מצרים לא תעשו" וגו' וכתוב "ולא תקיא ארץ אתכם בטמאכם" וגו' ובימי עמוס עשו כמעשה הכושיים שהם אחיהם של מצרים דכתיב "ובני חם, כוש ומצרים" וגו', ובא הנביא והוכיח שאם לא ישובו תקיא ארץ אתכם, דכתיב "והניעותי בכל הגוים את בית ישראל כאשר ינוע בכברה" וגו', ובס' "מטעמים" (עמ' 142) כ': על כי כתוב בה "ושבתי את שבות עמי" וגו' וכתוב בפר' זו "כי ביום הזה יכפר עליכם" וגו', ובהפטרה זו מדבר בנחמה לישראל.

לפ"ז נשארת הפט' "התשפוט" לקדושים' (וכ"ה ברמזי הרוקח, ובחומשי פפד"מ,

ליסא, פוזן, ברלין, ועוד), ולמעשה זהו מנ' הרמ"א (דרכי משה).

השנה – לאחר הפסקה של 27 שנים – שוב פנויות שתי הפרשיות 'אחרי' ו'קדושים' ואפשר איפוא, לקרוא בכל אחת מהן את הפטרת המקורית מקרה שהוא נדיר ביותר.

הסיבה לכך היא, כי שתיהן מחוברות בכל השנים הפשוטות. בכל השנים המעוברות הן נפרדות, אך אעפ"כ, מתוך שבע ה"קביעות" של שנים מעוברות, רק בקביעות

דבר – הפולמוס על הפטרת אחרי –

של "זח"ג" הן פנויות, כי באחרות הן "תפוסות" בגין **שבת-הגדול**, שבת ר"ח אייר, או **מחר חדש** דאייר. וכדלהלן: בשש הקביעות האחרות – בשני מקרים ("זש"ג" ו"זח"א") חלה **אחרי** בשבת הגדול וקוראים בה את הפטרת **זעריבה** (לפי המנהג להפטיר בשש"ג **זעריבה** ללא הבדל בין שש"ג סתם לשש"ג החל בערב פסח). בשני מקרים אחרים ("זש"ה" ו"זח"ה") חלה **קדושים** בר"ח אייר וקוראים בה את הפטרת שבת ר"ח **השמים כסאי** ובשני המקרים הנותרים ("בש"ו" ו"זכ"ו") חלה **קדושים** בערב ר"ח אייר (ובחו"ל **אחרי** בגלל אחרון של פסח החל בשבת שעברה) וקוראים בה הפטרת **מחר חדש**.

התוצאה היא, שבכל השנים הפשוטות, וברובן הגדול של השנים המעוברות קוראים רק הפטרה אחת מתוך שתי הפטרות **אחרי** ו**קדושים**. רק בשנה המעוברת **זחג** היא נקראת.

ב-125 השנים האחרונות חלה קביעות זו 9 פעמים בלבד. בשנים: **תרל"ב, תרל"ה, תרס"ב, תרע"ט, תש"ג, תש"ז, תש"ל, תשל"ג, תשנ"ז**. להלן יהיו כך בשנים: **תת"א, תתכ"ח, תתל"א, תתנ"ה, תתע"ט, תתפ"ב, תתק"ט, תתקכ"ו, תתק"ף, תתקנ"ג, תתקע"ז, תתק"ף**.

לפי מנ' **פפד"מ** המקורי **ב"נוהג כצאן יוסף**, דברי קהלות, קונט' **זכרון חנוך**, לר' חנוך פייזט שובאך (פפד"מ תרפ"ב) וכן מנהג ביהכ"נ **עדת ישראל** (בבית-הרפואה **מעוני הישועה**) ב"ב, אין הפטרת **קדושים** נדירה עד כדי כך, כי **בשבת הגדול** מפטירים הפטרת פר' השבוע (ר' מעלה בשבת-הגדול), ואם חלה בה פר' **אחרי** מפטירים בה **חלא כבני כושיים**, וב**קדושים** מפטירים **התשפוט**.

אגב, בשו"ת אג"מ (או"ח א' לו) כ': וקביעות **זחג** **במעוברת** הוא דבר שאינו מצוי, שיש שמודמן אחת **לכ"ז** ואחת **לכ"א** ואחת **לכ"ד** וגם אחת **למ"ד** שנה, אף שלפעמים רחוקות אירע גם אחת **לשלוש שנים**. עכ"ד.

לכאור' יש להעיר **שיאחת למ"ד שנה** אינו מדויק, האפשרות הרחוקה ביותר בין **זח"ג** ל**זח"ג** היא **כ"ז** שנה (כמו שהיה בין **תרל"ה** ל**תרס"ב**). (וכן בין **תת"א** ל**תתכ"ח**. 620) **זכ"ז** **תשנ"ז** ל**תשפ"ד**. נראה שנתחלפה לו קביעות **זח"ג** בקביעות **זש"ה**, בה יכול להיות הפרש של **מ"ד** שנה; בתקופתנו בין **תרצ"ב** ל**תשל"ו** (רש"ם ב"מוריה", שנה ב', חוב' ה, אייר תש"ל). ברם, לאמתו של דבר אירע כך פעמיים באלף הששי: אחת משנת **קמא** עד **קפח** (ראה בטבלה שבסוף ספר אבודרהם ובלוח עברי לאלף שנה של הר"ר **רחמים שר שלום**) והשניה משנה **שפח** עד **תלב** (ראה בלוח שם). **ואולם לא תודיע עוד הפסקה בה גדולה באלף הששי**, לפי הלווחות שבידינו, ואף שבלוח שבמזר או"ח (סי' תכה) מופיעה הפסקה של **מח** שנה בין **זח"ג** ל**זח"ג**, גם בין שנת **תתפב** לשנת **תתקכו**, טעויות רבות נפלו בלוח זה, והלווחות שבימינו מבוססים על הלווח שכתב"ר סי' תכה, ובו מופיע שגם שנת **תתקט** היא **זח"ג** מעוברת, ולפיכך אין ביניהן אלא **כ"ז** שנה. כפי הנראה טעות המעיר הנ"ל נבעה מהתבוננות בלוח שכתב"ר הנ"ל, שבו אין אלא משנת **תקיא** (בפל"ש עמ' קיד הע' מא). על מ"ש בשו"ת אגרות משה

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

הנ"ל "קביעות זח"ג במעוברת" יש להעיר, שכל קביעות זח"ג תיתכן רק בשנה מעוברת ולא בשנה פשוטה. על מה שציין רק חמש הפסקות בין זח"ג לזח"ג (ג, ב"א, ב"ד, ב"ז ומ"ד שנים) יש להעיר שהיו גם הפסקות של עשר שנים: לג – מוג, רפ – רצ. כן היו ויהיו הפסקות של יז שנים, כמצויין מעלה (שם).

המנהג המקובל הוא שבכל המקרים שבהם מפטירים רק הפטרה אחת, קוראים את הפטרת "הלא כבני כושיים", כפי שכותב הרמ"א (או"ח סי' תכ"ח, ח): "וכשקוראין שתי פרשיות מפטירין באחרונה, מלבד באחרי מות וקדושים שמפטירין הלא כבני כושיים שהיא הפטרת א"מ. ה"משנה ברורה" מנמק: "מפני שהפטרת פרשה שניה (התשפוט) מזכרת מתועבות ירושלם וכותב בשם ה"אחרונים" שמנהג זה נתפשט בכל קהלות ישראל, למרות שה"לבוש" חולק על הרמ"א. כמ"כ מוסיף המ"כ בשם הגהות רעק"א (שם), שגם אם "אחרי" חלה בער"ח (בחו"ל בשנים "בש"ז" ו"גכ"ז") מפטירים ב'קדושים' "הלא כבני". למרות שאין המ"כ אומר זאת, ברור שה"ח כשאחרי חלה בשב"ה, לנוהגים להפטיר "זעריבה" (וכ"ה בתשו' הג"ר אהרן פרסבורגר, אב"ד בוניחאד הי"ד, ב"בית ישראל" השלם ח', עמ' צה. מ"א 384) בשם בן המחבר, המיו הגהצ"ר **בונם יואל טויטנא אדמו"ר ממטרסדורף זצ"ל**. המקרה ש'קדושים' חלה בשבת ר"ח לא מוזכר במ"כ כי לדעתו הפטרת "הלא כבני" שייכת לאחרי וא"כ פשיטא שקוראים אז הפטרה זו.

מקור הדברים ב"מרדכי" מס' מגילה (סי' תתלא): "ובמנהגים מצאתי כל פרשיות הסמוכות מפטירין הפטרה של אחרונה הוין מאחרי מות וקדושים שאז מפטירין "הלא כבני כושיים" שהיא הפטרה של פרשה ראשונה, מפני שההפטרה של פרשה שניה מזכרת מתועבות ירושלם, בעקבות ה"מרדכי" הלכו רבי יצחק אייזיק מירנא ב"ספר המנהגים" וה"מהרי"ל" בספרו, רבותיהם של בני אשכנז וקובעי מנהגיהם. כאמור, ה"לבוש" (או"ח סי' תצ"ג) חולק על הרמ"א ולדעתו יש להפטיר בשל פרשה שניה, דהיינו "התשפוט". הב"ח (סי' תכ"ח) מציין שהמנהג הוא כדעת הרמ"א, וכן גם נקבע ע"י כל הפוסקים מאז ועד היום (מטה משה סי' תנ"ד, מו"א סי' תכ"ח סק"י, שלחן עצי שמים דה"ח, יוסף אומ"ן, תקון יששכר ח"א שע"א א"ז וא"ר קצש"ע, מ"ב) לקרוא "הלא כבני כושיים" ולדחות מפניה את "התשפוט" (ועי' ביר"ה קמא עמ' רל-א).

בס' לקט הקמח החדש (ח"ג, קונט' תומר דבורה עמ' כ"ג) מביא בשם ספר לשון חכמים שבמקום שאין מנהג יעשו כהלבוש. ונראה שזו הוראה מנוגדת למש"כ האחרונים והמ"כ שנתפשט המנהג בכל הקהלות כרמ"א, שבכלל לשון זה להנהיג בן בכל מקום שכן עיקר המנהג הראוי, ואע"פ שבפר"ח כ"כ דבמקום שאין מנהג יעשו כלבוש, הר"ז משום שהפר"ח חולק על הרמ"א והאחרונים, וכתב הטעם דאין הלכה כר' אליעזר, אמנם אנן נקטינן כרמ"א והאחרונים. ובביאור הגר"א כתב המקור לרמ"א ממש' מגילה כה: ולכא' כוונתו דאע"ג דאין הלכה כר' אליעזר, ולכן כשהן נפרדות מפטירין בה, מ"מ כשהן מחוברות מוטב שלא להפטיר בה לחוש למעשה

דבר – הפולמוס על הפטרת אחרי –

באדם אחד וכו', המבואר בגמ' שם. אמנם כבר נתבאר לעיל שבכלל החלכה דלא כר' אליעזר שלא לחוש למעשה כלל והפטרה בפרשה זו היא הוא קיום החלכה. ונראה לבאר לפי שבשתי פרשיות מחוברות דעלמא נחלקו הראשונים איזו הפטרה יש לקרוא, ולכו"ע אפשר לקרות באחת משתי הפטרות, וכל הנידון רק לכתחילה, וכמו שנתבאר (שם עמ' רכ"ח) לפיכך בפרשיות מחוברות דעלמא מנהגנו להפטיר בשניה מטעם כל דהו דסליק מיניה, וב'אחרי מות קדושים' מנהגנו להפטיר ב'הלא כבני כושיים' אף שהיא הראשונה מטעם כל דהו שהיא הפטרה דנחמא (ביום ההוא אקים את סוכת דוד הנופלת וגו') ולא ב'התשפוט', שיש בה מתועבות ירושלם, ומצינו חומר פרשה דתועבות ירושלם עד כדי כך שהיה בזה נידון, והוא אמינא שאין להפטיר בזה כלל, לולא הכרעת החלכה דלא כר' אליעזר (ביר"ה קמא עמ' רכ"ט-ר"ל).

למעשה, היינו יכולים להוודע מה הפטירו בכתב"נ באירופה בשנים הנדירות בהן חלה קביעות זו ע"פ הערות לחידושי תורה או הצבת החידושים, שנאמרו על הפטרות אלו. לדוגמא נקמתי אחדים מהם, ואע"פ שאין ראיה מוחלטת לדבר, ובר' לדבר, ותן לחכם ויחכם עוד.

(א) ב'משך חכמה' ובחת"ס יש חידוש ב'הלא כבני', אחרי פר' 'קדושים', אך יתכן שאמרם בשנה פשוטה (שנת תקצ"א המצויינת בחת"ס אכן חיתה פשוטה).

(ב) ב'תרי בשמים' (החק"ר שכנא מנעמירוב, ברדישוב תרמ"ז), יש דברי תורה ב'התשפוט' אחר פר' 'קדושים'.

(ג) ב'תורי זהב' (החק"ר בנימין מזאנאוויץ, מוהליב תקע"ז) יש דברי תורה ב'התשפוט' אחר פר' 'אחרי'.

(ד) ב'אור פני משה' (פשוורסק) נדפס בס"פ 'קדושים': 'הפטרת פר' קדושים הלא כבני כושיים אתם לי' ויש דבר-תורה ארוך.

1. מחלוקת המנהגים המשולשת (והמרוכבת, בהנהגה)

אע"פ שבשנה בהן שתיהן מחוברות לא מצאנו שנוהגים כלבוש, להפטיר בשניה, הרי שבשנה כגון זו ששתיהן פנויות להפטרותיהן (המקוריות) לבאורה יש להניח כמושכל ראשון, להפטיר ב'אחרי' 'הלא כבני' וב'קדושים' 'התשפוט', שהרי גם חלבוש מודה לכך (וכל טענתו היא רק שבשנים ששתיהן מחוברות יש להפטיר בשניה (ובמקרה זה היא 'התשפוט') כפי שנוהגים בכל שתי פרשיות מחוברות ולא בראשונה כהכרעת הרמ"א (שהיא במקרה זה 'הלא כבני').

לעומת זאת מובא בהקדמת מנהגים לר"י אייזיק מירנא שיש מהפכים וקוראים ב'אחרי' 'התשפוט' וב'קדושים' 'הלא כבני כושיים'. וכ"כ בלקט יושר שכ"נ רבו ב' תרומה"ד וכן נדפס בחומשים אחדים (וכן מנ"ס, מ750). גם חלבוש הביא שיטה זו, וצווח ככרוכיה שהיא נובעת מטעות מדפיסי החומשים, ומה שנקטו לומר שהוא מנהג יוצא מן הכלל (כש'אחרי' ו'קדושים' מחוברות מפטירים בשל 'אחרי') היא רק כדי לתקן טעותם שסברו ש'התשפוט' שייכת ל'אחרי' ו'כבני כושיים' ל'קדושים'.

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

ועל כן אמרו שכשהן מחוברות מפטירין בשל 'אחרי' שהיא 'התשפוט' אבל באמת 'כבני כושיים' שייכת ל'אחרי' ו'התשפוט' לקדושים, וכשהן מחוברות מפטירין באחרונה, ב'התשפוט' של 'קדושים' ככל המחוברות, לשיטתו. ואין כל חילוק בין כשהן מחוברות לבין יתר הפרשות המחוברות, שבכולן מפטירים בשל אחרונה. חילוף ההפטרות בנוסח זה מצוי בקצת חומשים לנוסח אשכנז (ור' השערה להלן ס"ח), ואף נדד להלך מחומשים בנוסח ספרד, שהדפיסו גם הפטרות "אשכנזיות". ודאי שהיה בהם עירוב פרשיות והנחיות לא ברורות. נציין, למשל, את "סדר הפטרת של חמשה חומשי תורה" (קאזאבלנקה תש"ד): הפטרת 'אחרי' – "התשפוט" כמנ' האשכ' ללא הערה, אך בתוך ההפטרה עצמה אחר פס' מז (ר' להלן סי' יג) רשום: "כאן מסוימים הספרדים" (!!!). הפטרת 'קדושים' – "הלא כבני", ללא הערה. ושוכ: הפטרת 'קדושים' כמנ' הספרדים – "הלדרוש".

עדות מקוימת למנהג שנהגו כן בחו"ל, כ' הגר"ש דבליצקי זצ"ל (באגרתו המתפרסמת כאן) בשם הר"ד סולובייצ'יק זצ"ל שבשנה כזו הפטירו בליטא פעמיים 'כבני כושיים' (כמנ' שלישי דלהלן) ולא הפטירו 'התשפוט' כלל. קיימת עוד הנהגה רביעית, כפי שנבחר להלן: מפטירים "הלא כבני כושיים" ב'אחרי' ואילו ב'קדושים' מפטירים "הלדרוש", כספרדים.

ז. תשובות הגר"ש קלוגר והגר"מ פיינשטיין זצ"ל,

ומכלל דבריהם אתה למד.

פסק יהודי מהקצה אל הקצה אנו מוצאים אצל הגר"ש קלוגר זצ"ל (ספר החיים תכ"ח). השאלה היתה, שהצבור קרא ב'אחרי' את הפטרת 'התשפוט' ועל כן ענה: הפטרת 'חלב"ב' שייכת ל'אחרי' והפטרת 'התשפוט' לקדושים. וא"כ אף אם הצבור עשה כדעת הלבוש להפטיר אז (באחרי) 'התשפוט', בשביל זה אין לעזוב בפרשת 'קדושים', את העיקר כדעת רוב הפוסקים להפטיר 'התשפוט', ואין זה תרתי דסתרי אהדי, דבכמה הפטרות מפטירין שתי פעמים: כגון "רני ושמחי" ב'שבת הנזכר' ובפרשת 'בהעלותך' 'עניה סוערה' בפרשת 'נח' ובנחמתא, והיינו אם שייכת לענינא, יכול להפטיר קפיטל אחד שתי פעמים". הרי פסק להפטיר פעמיים שבת אחר שבת בהפטרת 'התשפוט' ולמד זאת מקריאת הפטרה מסויימת פעמים במרחקי זמן מסויימים. למעשה היה יכול ללמוד זאת ישירות הפטרת 'פקדתי' שמפטירים אותה בירושלם (המוקפת) בשתי שבתות זא"ז בפר' 'זכור' ובשבת 'שו"פ'. ר' על כך בלוח תשפ"א, טו באדר.

ובשנת תשנ"ד אירע כן בביהמ"ד א"ד (בשכונת מ"ג, ירושלם), שבפר' אחרי הפטירו 'התשפוט' כמנ' המובא בל"י, ובפר' קדושים התעקש אחד המתפללים להפטיר דוקא 'התשפוט' כפסק הרמ"א ולא 'חלב"ב' כלבוש, ועשו כדבריו מפני השלום (מ*9). לאמור יש להם על מה שיסמוכו, שכן פסק הגרש"ק זצ"ל.

הגר"ש קלוגר גופו, שדא ביה נרגא בעצם קריאת 'התשפוט' אשר ביהוקאל כ"ב, היא 'התשפוט התשפוט את עיר הדמים והודעתה את כל תועבותיה': "ולוא

דבר – הפולמוס על הפטרת אחרי –

דמספניא, הייתי אומר דהמרדכי מיירי מקפוטל כ' ביחוקאל: "התשפוט בן אדם וגו' (היא הפטרת "הלדרוש" שעסקנו בה מעלה, וכינינוה "התשפוט" קמייטא)! דדוקא על תועבות ירושלם הקפיד ר' אליעזר, כיון שהיא מדברת בגנות ירושלם ובאמת ירושלם אין לה פשע. דמה פשעה הוא, מה שישראל חטאו? ולכך כשבא לדבר בתועבות ירושלם ותולה בה הקלקלה, אין ראוי לזלזל בכבודה ולכן בין ט"ז ביחוקאל (הודע) בין כ"ב ביחוקאל (התשפוט) תולה הקלקול בירושלם, אבל כאן בקפוטל כ' מדבר מתועבות ישראל עצמם, כיון שהם פשעו באמת ולא חסו על כבודם והם לא חסו על עצמם, אין ראוי לחוס עליהם, וב"התשפוט" זה ראוי להפטיר.

למעשה, היא הפטרת הרמב"ם, ובחומשים רשום לפניו: כמנהג האיטאליינים והספרדים (ור' עוד מעלה). ומסר לי אחד מיקורי ירושלם והוא ממוצא פולין המרכזית, שאמנם כך נהגו בפולין המרכזית שבפרשת "אחרי" הפטירו הלכ"ב (או שהיתה פרשת "אחרי" ערב ר"ח והפטירו "מהר הודש" ובפרשת "קדושים" הפטירו ביחוקאל כ' והתחילו מהפסוק "באו אנשים מוקני ישראל". וכך נהגים הם כ"שטיבלך" שלהם גם בירושלם. כנראה נמשכו בהנהגת הפטרה זו, לא רק משום שנרשם בחומשים לפי מנהגי הספרדים והם חשבו את עצמם כחסידים-ספרדים, המעדיפים נוסח ספרדים, אלא, נהגו כדעת המטה משה (ח"ד תנ"ד) האומר: הואיל ויש באותה שבת שתי הפטרות, הגון הוא להניח ממה שיש בה הזכרת תועבות ירושלם ולהפטיר באחרת" (רש"י ב, ב).

רש"י (שם) מסיק מכל הנ"ל, כי נראה לכל עין בוחנת, שפוסקים רבים נכנסו בכל מיני דרכים להפש אפשרות התחמקות מלהפטיר ב"התשפוט" שביחוקאל כ"ב, כדי שלא לזלזל בכבוד ירושלם כדבר הנובע מהרגשה נפשית ויחס מיוחד. עכ"ד. על כך מעיר רש"ם ("מוריה" הנ"ל). דברים אלה הם פליטת קולמוס. ואכמ"ל. די אם נזכיר שבסדר ההפטרות של הרמב"ם נמצאת לא רק הפטרת "התשפוט" בפר' "אחרי" אלא אפילו הפטרת "הודע את ירושלם את תועבותיה" בפר' שמות, והיא נהוגה כיום אצל התימנים והבבלים (ע"ש בלוח). רש"י גם מנמק את "הבריחה" מהפט' "הודע את ירושלם" ודומותיה ב"איתדבקות רוחא ברוחא", והא לן לשונו (ב, ג): שמעתי מידיד, שנדון שלנו דומה לדין אכילת לב. הרמב"ם פוסק (מאכא"ם 1, 1) שאם קרעו ומלחו כדן מותר לבשלו עם שאר בשר. ובכל זאת יש נמנעים מלאכלו. ולא רק מהטעם שהוא אחד מחמשת הדברים המשכחים את הלימוד (הוריות יג) אלא מטעמו של האר"י הקדוש, "שהאוכל לב, מתקשר ע"י האכילה הזאת עם הנפש הבהמית". וכך לענין קריאת "התשפוט" חוששים שנפש הקורא הפטרה זו מתקשרת עם שורש נשמתו של אותו מאן-דהוא, שקרא לפני ר' אליעזר והוא הקפיד ואמר עליו את דבריו הקשים וההרפים...

ה. טעויות המדפיסים בחומשים הרגילים.

בחומשים אחדים נדפס בסוף פר' אחרי: הפטרת פרשת אחרי – הפטרת "כבני כושיים", והמדפיסים מעירים [שהוא] כאשר העלה הלבוש בסי' תצ"ג, ואף כשהן

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

מהוברות מפטירין אותה. ויש מהפכין וקורין כש'אחרי' וקדושים' נפרדות 'התשפוט' ב'אחרי' ו'כבני בושיים' ב'קדושים'. ע"כ תוכן הנוסח בחומשים אחדים. לפי המבואר מעלה, באמת צ"ל כך: הפטרת פר' אחרי' היא 'כבני בושיים', כאשר העלה הלבוש בס' תצ"ג. וכשהן מהוברות [גם] מפטירין אותה, כן העלו רוב הפוסקים, וחולקים בפרט זה על הלבוש. ויש מהפכין וקורין כש'אחרי' וקדושים' נפרדות 'התשפוט' ב'אחרי' ו'כבני בושיים' ב'קדושים', כדעת ה"א בהקדמות המנהגים לר"י מירנא ולקט יושר וי"א שמביא הלבוש ושהוא עצמו חולק עליהם. מחברים ומדפיסים רבים העירו על שיבושים שונים בהערות מדפיסי החומשים בנוגע להפטרות אלו. נציין אחדים מהם:

ב'מנהגות וורמייזא' (לר' יהודה ליוא קירכום) מובא (בסדר ההפטרות עמ' רצ"ז): מתי ששתי הפרשיות מהוברות, מפטירין בשל שניה. ואם נפרדות זמ"ז, מפטירים בפר' אחרי' 'הלא כבני בושיים' ובפר' קדושים' 'ויהי דבר ה' אלי לאמר. ואתה בן אדם' (=התשפוט) ואם הוא (=שבת פר' אחרי) ער"ה, אומ' 'ויאמר לו יהונתן מחר חדש' ובפר' קדושים' אומ' 'הלא כבני בושיים'. אבל איני יודע למה? כי מימים קדמונים אין נהגים כן, אלא היו אומ' בפר' קדושים' 'ויהי דבר ה' אלי לאמר. ואתה בן אדם'. ויש סומכין על האשל הגדול האלוק המופלא והגאון גיסי מוהר"ר יצחק אוי ז"ל שהיה כתוב במרדכי שלו כן, על-כן חולכים אחריו ונהגים כן, אבל איני מסכים לשנות המנהג, כי המנהג הוא תורה, כי מימים קדמונים אינם נהגים כן. אלא היו אומרים 'ויהי דבר ה' אלי לאמר'. ופח ק"ק וורמייזא, עולמית אין אומרים, 'ויהי דבר ה' אלי לאמר. בן אדם, דבר את זקני ישראל' (=הלדרוש").

זו היא גם מסקנת ר' יוזפא שמש ב'מנהגים דק"ק וורמייזא', אשר לו: אחרי מות... בשנת תכ"א היה פלפול בין הלומדים (אם אומ' על 'אחרי מות'), כשהן נפרדים 'אחרי' וקדושים' אם אומרים בשבת 'אחרי מות' 'התשפוט' או 'הלא כבני בושיים' (והשאלה ממילא גם מה יפטינו צ'קדוקים'. אך כנראה לפי דהא כהא תליא, נקט קמייטא, ואידך זיל גמור, דמילתא דפשיטא היא קיפטינו צולתה. המגי"ה), ופסקו שני הרבנים האב"ד דקהילתנו מוהר"ר [משח] שמשון נר"ו [בכרך] והאב"ד דק"ק בולדא מוהר"ר (משולם אליעזר) זוסמן (ברילין) נר"ו (שהיה אב"ד וורמייזא לפני מהותנו רמ"ש בכרך ואח"כ אב"ד טרייר ופולדא), שהיה ביום ההוא פה בקהילתנו, לומר 'הלא כבני בושיים' ולא 'התשפוט' וא"א 'התשפוט' על 'אחרי מות' לעולם ומפטירין 'הלא כבני בושיים', אכן כשהם נפרדים אומ' 'התשפוט' על קדושים הגם שנדפס בהפך, בטעות נדפס כן. עכ"ל. וכבר הבאנו שר"ל קירכום סבור שמפטירים 'התשפוט' גם במהוברות.

וז"ל עתים לבינה (וארשא תרמ"ט), מאמר טו, קביעות ניסן, סעיף ז' (ובהערה): הפטרת 'ואתה בן-אדם' היא הפטרת 'קדושים' מטעם שכל מה שנזכר בהפטרה זו נזכר מענין זה בפר' קדושים, כגון 'אב ואם הקלו', ובפר' 'איש אמו ואביו

דבר – הפולמוס על הפטרת אחרי –

תיראו! "זאת שבתותי חללת" ובפר' "זאת שבתותי תשמורו" וכו'. הפטרה זו נכתבה ברוב החומשים אחר פר' אחרי, אשר לאמת היא הפטרת פר' קדושים מהמעם הנ"ל, וכן מסק' הרמ"א והמנהגים שהפטרת "הלא כבני כושיים" היא הפטרת פר' אחרי (אם הן מופרדות, ואם לא חלה פר' אחרי בשבת הגדול) והפטרת "זאתה בן אדם" היא הפטרת פר' קדושים מהמעם הנ"ל, ואם אחרי וקדושים מחוברות מפטירים ב"הלא כבני כושיים"...

בסדר ההפטרות, פפד"מ (תרנ"ו) (למשל, ויש עוד כמו כן): אחרי פר' אחרי מוצבת הפט' "התשפוט" ומוער בלש' זו: (זו) הפט' אחרי כמנ' האשכנז, ויש מפטירים אותה בסדר קדושים, ובק"ק פפד"מ מפטירים "הלא כבני כושיים" דלקמן לעולם כפר' אחרי ובפר' קדושים מפטירים זה "זיהי דבר ה'" (התשפוט) ואם נדחית הפט' "הלא כבני כושיים" מפר' אחרי בשביל "מחר חדש" או מפטירין "הלא כבני" בפר' קדושים ע"כ. ואחרי פר' קדושים מוצבת הפט' "הלא כבני" עם ההערה הזו: (זו) הפט' קדושים כמנ' האשכנז ויש מפטירין אותה בסדר אחרי עי' בלבוש החור סי תצ"ג. ובק"ק פפד"מ זאת היא הפטרת אחרי בין בנפרד בין במחבר, רק אם היא נדחית מפר' אחרי בשביל "מחר חדש" או מפטירין אותה לפר' קדושים ונדחית הפטרת "זאתה בן אדם" (התשפוט) לגמרי. ע"כ.

נוסף גם השערה משלנו: כדי להקל על ציבור הרגילים להפטיר במחברות את ההפטרה השניה, הדפיסו את "הלא כבני כושיים" בקדושים והציבו את "התשפוט" באחרי, כי אם יארע שיצטרכו להזיז ההפטרה, מוטב כי יעשו כן בשנה נדירה כשנתנו זו, בה ימירו ההפטרות זו בזו, ואל ימירו ההפטרה בכל השנים המעוברות האחרות, כך שיצטרכו להכריז ברוב השנים, שהכל ידעו שאין מפטירים "התשפוט" כמודפס כאן בקדושים (שנקראת שניה) אלא ב"הלא כבני" שנדפסה באחרי שנקראה ראשונה. הצעתי את ההשערה באזני נבונים, וקלסיה.

להשערה זו ישנם תימוכין בחומשים אחרים (ווארשא תרמ"ה, למשל) בהם לא נדפסה ההערה המפורסמת עליה עמדנו בפתח סימן זה, אלא "התשפוט" לאחרי (כלא הערה!) ו"הלא כבני" לקדושים ולפני האחרונה נוסף בלשון זו: כשאחרי וקדושים מחוברות מפטירין "הלא כבני" הפטרה של אחרי מות' (!!!) אע"פ שבכ"מ שמחברות שתי פרשיות מפטירין הפטרת פרשה שניה, אבל מבואר בשו"ע בס"ס תכ"ח בהג"ה שמפטירים "הלא כבני כושיים" והכי נקטינן. דומני שהסברים מיותרים. ממש תרתי דסתרי. דוגמה קיצונית יותר קיימת בחומשים אחרים (למשל: תורה תמימה באחרי הוצבה הפטרת "התשפוט" עם הערה בלשון זו (!!!) מפטירין "הלא כבני כושיים", הגם שהיא כתובה בפר' קדושים (וכן אכן נדפס שם), מ"מ משמעות הרמ"א ס"ס תכ"ח שהיא הפטרת אחרי.

ט. הפולמוס לדורותיו: השנים תרס"ב, תרע"ט

אין לנו עדויות מפורטות וישירות על שנים אלו, ברם, מדברי הגרנ"א טוקצינסקי זצ"ל (בפנייתו לציבור משנת תש"ג; מצולמת כאן) עולה שלקראת הדפסת ה"לוח

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר

לארץ ישראל" לשנת תרע"ט בירר אביו הגרי"מ זצ"ל שבירושלם נקטו בשנת תרס"ב בשיטת (המיעוט) הנ"ל, להפטיר "התשפוט" ב'אחרי' ו'כבני כושיים' בקדושים' ולבאורה כן ינהגו גם בשנת תרע"ט (לוחו הראשון הופיע אך בשנת תרס"ה) ולפ"ז כתב לנהוג כך בלוחו לשנת תרע"ט. אך למעשה פרצה מחלוקת משולשת באותה שנה בירושלם:

1) היו שאכן נתנו כבעלי קריאה ותיקים אלה, וככתוב בלוח, והטעים הגרש"ד שליט"א ("הנאמן" גליון לט) שיתכן שבירושלם הפטירו "התשפוט" בפרשת 'אחרי' לפי שכ"ה מנ' הספרדים, ולמרות שבפר' קדושים' יש להם הפטרה אחרת ("הלדרוש") העדיפו להיות מאוחדים לפחות בשבת אחת. יש לשער שהטעים הוא כיון שבתחילה התפללו האשכנזים אתם יחד, וכך נשאר מנהג זה. ע"כ.

בביר"ה קמא תמה: בשנות תרע"ט ותש"ג קבע (הגרי"מ"ט) בלוחות, לפרשת 'אחרי' הפטרת "התשפוט" ולפרשת קדושים' הפטרת "הלא כבני כושיים" ולא העיר כלום במקור ומעם הדבר כדרכו בלוחות בדבר שיש בו דיון ובשנים מעוברות שבפרשת 'קדושים' קורים הפטרת מחר חודש או הפטרת ר"ח (והוא קרוב למחצית השנים – בשנות בש"ז גב"ז כה"ח) קבע לפרשת 'אחרי' "הלא כבני כושיים" ואך כששתיהן פנויות קבע להקדים הפטרת "התשפוט" ל'אחרי' וכל זה ממש להיפך מן הקצה אל הקצה מכל פרטי ההלכות שנתבארו לעיל בס"ד (ע"ש) ע"פ כל הפוסקים. ונראה לענ"ד שנעלם ממנו לפי שעה שיש הלכות בהפטרות אחרי מות וקדושים, והעתיקן מסידורי ההפטרות שבהומשים וכדומה, כמו שאר הפטרות השנה וב'אחרי' וקדושים' יש טעות בקצת חומשים כנ"ל, ולכן לא העיר כלום, שאילו היה מברר בזה שיש מנהג מיוחד בארץ ישראל לא היה נמנע מלהעיר כדרכו. חיוק נוסף להנחתי שאין כאן ענין של "נידון" אלא של טעות, מצאתי בהגה' כת"י של אחד מראשי המדברים על "נידון" זה שבצעירותו הגיה בלוח תש"ג על הפטרת 'אחרי' "הלא כבני כושיים" וז"ל: ההפטרה היא כדעת הרמב"ם, דלא ככל הפוסקים. עכ"ל. ואך במשך הזמן נהפך אצלו ל"נידון". עכ"ד. לכאן לפי נימוק הגרש"ד זצ"ל מיושבות קושיותיו.

2) היו שנהגו כרמ"א, וכהכרעת המ"ב (והאחרונים): ב'אחרי' – "הלא כבני" וב'קדושים' – "התשפוט".

3) היו שקראו פעמיים "הלא כבני כושיים". מנהג זה יש בו חדוש גדול ולא נזכר בשום מקור. לפיו דוחים לגמרי את הפטרת "התשפוט" הפטרה שנקבעה ע"י קדמונינו בסדר ההפטרות, נזכרת בספרי הפוסקים ונדפסה בכל החומשים. חדוש נוסף יש כאן – להפטיר אותה ההפטרה בשתי שבתות זו אחרי זו. יש רק מקרה אחד כזה, כשהל פורים בשבת (במוקפין) מפטירים "פקדתי", למרות שקראו הפטרה זו שבוע לפני כן בשבת "זכור" (כיוונתם לסברא שהעלה הגרי"י פישר זצ"ל בשו"ת "אבן ישראל" אשר לו ח"ח סי' לה. מ650).

(4) בק"ק חסידיים (ר' מעלה אות ה) הפטירו ב'אחרי' "הלא כבני מושיים" וב'קדושים' "הלדרוש", היא "התשפוט" קמיותא, וכפי שכתבתי מעלה (ס"ו ו'), אפשר לומר כדרך נימוק הגרש"ד זצ"ל למנהג הראשון, אך לאידך גיסא: בהפטרת 'קדושים' העדיפו להיות מאוחדים עם הספר ולהפטיר "הלדרוש". אעיר שאם כי נימוק רש"י (ס"ו ז') הוא סתם כך משום הרישום בחומשים, הרי יש לומר שטעמם ונימוקם הוא לפי מנהגם ללמוד בסדר "חק לישראל" דבר יום ביומו ובסדר ה"חק" נמצא לימוד הנביאים לפר' 'קדושים' בפסוקי הפטרת "הלדרוש" בשם שבפר' הומש 'דברים' (בחינו השני) נמצאים בו לימודים מהפמ' האיטאליאנים, וגם ב'הלדרוש' מפטירים האיטאליאנים.

להגנת המנהג השלישי יצא ר"ש וינגרטן (א) הוא מוכיח בראיות שונות שאינו נוגד את ההלכה, "קריאת ההפטרות אינה לא איסור ולא היתר, ומה שנוהגין נוהגין" (ספר הפרדס א"ח סי' כ"ה): ועיקר תקנת חז"ל היתה "שיקרא בבניא מענין פרשת היום" (מחצית השקל סי' תכ"ח סק"ט). שתי ההפטרות "התשפוט" ו"הלא כבני" הן "מענין הפרשה", גם של 'אחרי' וגם של 'קדושים'. אף הוא (א) מעיד שהגר"מ הרל"פ ז"ל (רב השכונה) אמר לו על הפטרת "התשפוט": "מנהגנו בירושלם לא לקרוא הפטרה זו". הוא מביא עדויות נוספות שלפיהן זהו מנהג ירושלם ונהוג היה בעבר בכל בתי הכנסת, ואפילו במנין הגר"ש סלנט ז"ל נהגו כך (בשם ההצ"ר אפרים שמואל פפרמן-לרנר ז"ל). את הציטוט המדויק ר' להלן סי' י'. רש"י מביא הוכחות שאין זה דבר חדש לקרוא הפטרה וזהה, הן בשבתות רחוקות זמ"ז (הנזכרות) אצל הגמז"ר זצ"ל) הן בשבת אחרי שבת כמו הפטרת "פקדתי" במוקפים בשבת זכור ובשבת שו"פ (ר' בלוח תשפ"א). ואולי אין ראייה ממנ' ירושלם שנהגו כן בשע"ד, ואף גם פה ינהגו כן, למנהגי ערים אחרות (מ*4).

על כך מעיר רש"י (שם): ברור הוא שהיו בתי כנסת שנהגו כן, אך כדי לומר שזה מנהג ירושלם - יש להביא הוכחות חזקות יותר. הגר"מ הרל"פ הזכיר רק שזהו "מנהגנו בירושלם" ואילו הרא"ש פפרמן "הוא עצמו לא נכח שם (במנין הגרש"ם), כי הוא קרא בתורה בחצר שטרויס". לעומת זה משיג - רש"י - קיימות הוכחות שמנהג זה לא היה קיים בכל ירושלם, ועכ"פ אין לראות בו דווקא "מנהג ירושלם". כשסדר הגר"מ"ט בשנת תרע"ה את ה"לוח" לשנת תרע"ט, עברו 16 שנה משנת תרס"ב, ולפי עדות בנו "הרבה חקר אאמו"ר שליט"א על המנהג בירושלם... בנוגע להפטרות הללו". אילו המנהג הנזכר היה נהוג בכל ירושלם כודאי היה הגר"מ מזכירו, גם אם דעתו לא היתה נוחה מכך, ובודאי שלא היה מתעלם לגמרי מקיומו אם נהגו כן אצל הגרש"ם שהיה חמיו-זקנו, כשכל כך הרבה פעמים מביא הוא ב"לוח" את המנהגים שהיו נהוגים בבית מדרשו. גם הגר"ח גרוסברג זצ"ל בספרו "זר התורה" על הלכ' קה"ת פ"י (ירושלם תשכ"ד) מביא את שתי הדעות הנ"ל בענין קריאת "התשפוט" ו"הלא כבני" למרות שהרב גרוסברג הוא יליד ירושלם ותושב העיר העתיקה בעבר, אין הוא מזכיר כלל את המנהג לקרוא פעמים "הלא כבני".

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

בנוסף לכל הנ"ל יוצא רש"ם לחלוק על מנהג זה גם מבחינה הלכתית (ר' ב"מור"ח הנ"ל). גם הגר' מאיר סטלביץ (אב"ד חסלויץ) זצ"ל מתנגד למנהג זה ("תבונה" י"א (לג) אב תש"ג).

י. הפולמוס לדורותיו: השנים תש"ג, תש"ו.

כאמור, עקב המחלוקת הנ"ל שנתגלעה בירושלים, פנה הגר"א טוקצ'נסקי זצ"ל (במצוות אביו זצ"ל) בקול קורא שנתפרסם ב"קול ישראל" (פר' תרומה, ז' באדר א' תש"ג) ובה קריאה לכל היודע למסור מהו המנהג האמיתי והמקורי להפטור בפרשיות אלו בשנה ההיא.

גם אני הקטן נהגתי כן בפרוס תשנ"ז וקיבלתי תשובות שונות, בכתב ובע"פ (המכתבים שבמאמרו זה סומנו בתוספת כוכב* להבדילם ממכתבי הלוח ה"רגילים" שמספריהם מופיעים במדור "שלי ושלכם שלהם הוא") מ"ג* כותב: זכורני שבשנת תשל"ג אמר לי ולנכד נוסף, סבי הר"ח ר' פינחס דוד קליין ז"ל, גזבר בכולל שומרי החומות שבבתי אונגרים בירושלים, שהיה בעל קריאה מומחה ומפורסם: זכרו: השנה וכן בכל השנים הבאות נוהגים לקרוא פעמיים את הפט' "הלא כבני כושיים" הן ב'אחרי' והן ב'קדושים' וזכור לו שכ"נ בביהכ"נ חורבת ריה"ח בעיר העתיקה.

רש"י מתאר (א,ה): בשנת תש"ג התפללתי בביהכ"נ הגר"א שבשערי חסד במנין מרן הגר"מ הר"פ זצ"ל. באתי בפרשת 'קדושים'. הרב רמז לי לבוא אליו ואמר לי... הכיתי למי שהוא, שאוכל להטיל עליו שליחות. בעל הקריאה הקבוע הרב ר' חיים יהודה יעקבזון [זצ"ל] שרגיל לבוא בזמן, עדיין לא הגיע ואני משער מדוע. הוא חושש שיצטרך להפטיר ב"התשפוט" המדברת בתועבות ירושלים. לכן הואילא ללכת אליו ולהגיד לו שמנהגנו בירושלים לא לקרוא בהפטרה זו. עשיתי כמצוותו, אבל לא מצאתי כבר את הרב יעקבזון בביתו. כנראה הלך להתפלל בכותל המערבי.

הנרצו"ו זט"ל

שאלה להבנו. בעלי קורא ותיקין

דברתי אחר כך עם הררא"ש

נפטר בשנת תשכ"א. בן 83

ותרע"ט] קראו בכל ירושלים וגם

לא היה נוכח שם, כי הוא קרא

כברנו ב"רשיון" ויוד מיפר: מרה

באשר התחיל הקורא לקרוא

"הלא כ"ב", קרא לעומתו רב

ההרואה ירד מייל הרומה ואמר:

רבי אליעזר. אם כת"ר רוצה

יעלה כת"ר ויקרא!.. לבסוף

קרא את הפסוק "הלא כבלי
בנייך?"

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

עד כמה שידוע לי מתוך התעניינות באותו הזמן (תש"ג ותש"ו), הרי מלבד חסידי חב"ד שבירושלים שבשבים שו"ע הרב הוא הקובע אף נגד מנהגי ירושלים (ויתכן שמשום כן גם קבעו את מרכזם בתחילה בחברון כדי להנהיג שם את מנהגי חב"ד באין מפריע) ומלבד בבית הכנסת אשר בשכונת 'זכרון משה', שאחרי שיצאו ממנה ותיקי ירושלים לשכונות אחרות נעשה ביהכ"נ בלחץ לקומאי, קראו גם בפרשת 'קדושים' בהפטרת "הלא כבני כושיים", בכל המנינים. בביהכ"נ הגר"א שב"שערי חסד", בביהכ"נ שבבתי ברוידא, בביהכ"נ "ישועות יעקב" שבמאה שערים וכן בבית הכנסת בקריית משה בה נהגו לפי חרי"י ילין ז"ל מותיקי ירושלים, שקבל מאביו, שגם הוא היה קורא ותיק שנים רבות בירושלים.

ואם אמרו חז"ל [שבת טו.] ששני גרדיים הכריעו (בעדותם) לכל חכמי ישראל, לא כל שכן שעדות מרן הגר"מ חר"ל והראש"ל זצ"ל, עדות נאמנה היא על מנהג זה שיירושלים, לקרוא בהפטרת "הלא כבני כושיים" גם בפרשת 'קדושים'.

השגות רש"ם לשנים תרס"ב-תרע"ט כתובות מעלה (ס' ט'). הוא מעיד על עצמו (ב"מוריה" הנ"ל) שבשנת תש"ג, לאחר שנכנס למצוות התחיל לקרוא בתורה בבתי הכנסת שבשכ' בית-ישראל (מתחת לביהכ"נ "בית יעקב"). אחת השבתות הראשונות שקרא בתורה היתה שבת פ' 'אחרי' וזכור לו היטב שנהגו לפי ה"לוח" וקראו כפ' אחרי את הפטרת "התשפוט". כרב השכונה שימש הגאון מטפליק, ר' שמשון אהרן פולונסקי ז"ל, שהתפלל בבית הכנסת "בית יעקב" והתגורר בחצר בתי הכנסת (בין הקוראים בתורה היה גם נכדו). התפלל שם מזקני וותיקי ירושלים, והיו שמענו שיותר נכון להפוך את חסד, אך אף אחד לא הזכיר שמנהג ירושלים הוא לקרוא פעמים "הלא כבני": בשנת תש"ו קראו שם שוב כפי שנהגו בשנת תש"ג (הגאון מטפליק נפטר בכ"ח בסיון תש"ח).

אכן הגרש"ד זצ"ל כותב באגרתו (המצולמת כאן): "כנראה שבשנות תשג-תשנ... נהגו רובם בירושלים כבעל הלוח "התשפוט" ב'אחרי' ו'הלא כבני' ב'קדושים'. אמנם ב"שערי חסד", בו התפללתי ערבית בליל ש"ק, 'אחרי' תש"ג במנין ה"ותיקין" אחר התפלה, הודיע בעל-הקריאה דשם דרה"ג הצדיק, עובד ה' האמיתי איש-אשכולות מוה"ר אפרים שמואל פפרמן-לרנר זצ"ל, שלפי שמימיו לא קרא הפטרת "התשפוט", מחר ובשבת הבאה 'קדושים', יקרא פעמים "כבני כושיים", וכן עשה למעשה, וכן בשנת תש"ו, וכמדומה שגם הגה"צ רי"מ חר"ל זצ"ל נהג כן במנין הגדול למעלה, וכמדומה שאמר שכן הוא מנ' ירושלים □ אצל הגהצ"ר שמואל תפלינסקי בעל "הצוואה" זצ"ל (נלב"ע ב"שבת הגדולה", י' בניסן תש"ח) – בשנת תש"ג – קראו בביהכ"נ "אחל יעקב" שבבתי ברוידא פעמיים "כבני כושיים" כדי שלא לקרוא ההפטרה השניה שהיא נבואת פורענות (בשם אבי מורי הגהצ"ר מאיר שחור שליט"א. מד*) □ אגב הזכרת הגהצ"ר רש"ת זצ"ל הנ"ל, נעיר כי גם נולד בשבת, וכל ימיו היתה מס' שבת מס' עזר"ב שלו. מסופר כי הגהצ"ר מוהרי"ח זצ"ל

שְׁמוֹ אֶחָד.

לגבי שאלתו הצותן המוצי' והמכניז אל, איך לקבוצ הסארות המעטות - ובני
כנסי' קסנה הכארת תפלה, שהיא שנה זמנה' אומר דב' שנים, לאומנה חשנה תפלה,
כנה קבוצו מכתבו המהוד, חזרתו אחורנית דנה שנים, שאלתו דהי קרה חשנה
תפלה, שנה היא הייתה חשנה', שמכתב חשנה' זה פוסק אז קבוצו ישרא' המור
(אומנה האותה שנה אפא של דנה' לאחר שהלח כבר פוסק הא' חשנה קבוצת דנה').
דנה' האותו לזון ואותה שאלה בדוגמת כנה'. מכתבו אפא חשנה אפא' לזון המצות
מאז ותצאנו סוטה דנה' אומנה אפא של שאלה שאלה גם איך לפזר בדגמים
הקבוצות דנה' ואומנה המפוזרים ככפולה זכר ואחר, הוא תשובה, כי המפוזרים
אין כל התפלות דנה', ובדגמי הפלה הם' תבחנו אפא' ופלה זה המצות אפא' כגם
אפא' מנהיגיו בדגמתי מות קבוצו המעטות, איך קבוצו קבוצו קבוצו, ואם הם
אומנה קבוצו. כי ע' חשנה' דנה' מנה' דנה' המצות, ואם הם
אומנה קבוצו, חשנה' חשנה', איך קרה ע' כנה' לאחר את התק. ואין אפא'.

הפולמוס על הפטרת אחרי - "דבר

בבסך הראשון בס' תבא סע' ח' אחרי - בגני כושיים קדושים - התשובה
 שכן בגני אצל מן המזלזל צ"ל וכן ביתה דציתו.
 למ אג המאמרי והנאמן הנידון הצלתי באג שאג מצד תמיד דמנעני
 הלוח הירושלמי הם תיכונים לכל הארץ לפחות למנעני על אשכנזים - פרופים
 מ"ה הנידון דידן, כיון שבמנעני הירושלמי ג' בא אגנו דרור, עכן - י"א
 בבוח מנעני ע"א, כל כך מקור זה להכריז לגד פטות דברי הראשון, והכן
 בשאר צדי הארץ יס' מנעני כפוטות הראשון. אחרי - בגני, קדושים - התשובה
 והירושלמי יס' מנעני כפוטות הראשון. אחרי - בגני, קדושים - התשובה
 שהמנעני הוא אמנם בן.
 ולכן קאמין עגנו ותיקין תפארת ציון חן התפלל וקין התפלל נעגנו כהראשון.
 ובמזמור דבן נעגו רוד דתי הכנסת הקני דרך, דבר ממין אנשי ירושלים דנעגו
 כהנאח.
 ודקשר למנעני לקראא בסתי הטבתית בגני כושיים, מנעני שאג הוצר בשם
 מקום, אם כי אין זהו גירסא מוצדקת בין העדות לפסוקי קדושה
 בסתי הטבתית, דברי בק נעגו ע"ה בקדתי הירושלמי דפריי המנעני,
 לבדמן די לבני בשב דערק לראות ספר דקרא נפיש דרד שיצא לאור תנכי
 המאן ל' יוסף דק סולוקי צ"ק ז"ל מאמריקה וז"ל דרד כחלק משם
 הרב ז"ל ה"ל, וז"ל, המנעני הליטא היה בקראו אלתה ההפטרות
 ע"ה הלשון בגני כושיים עשתי השבתות קזה אחר ז"ל, ע"ה.
 ומצאין ע"ה עציין בסברי דברי הטקסטה של הרב ר"ל ע' ע"ה.
 ולמנעני ע"ה קדי בשנה הדקדק, וז"ל ה"ל ל' ניסן אחרון טוקצין.
 ע"ה יס' וימניק קדאוי עכנא קנאח כחן התפלל תשן תש"ל ותפלל
 הספ התפטרות - ראשון וכן - יקדושים ע"ה כל ציון הצרה שיש
 לידן קזה, וכחן קפוחות דשנים הון ושמעך ע"ה שם הרב שרר
 ע"ה ציון שום דבר ושום הצרה, כי המכתב שפורסם התפלל לא
 הדיא ענין תוצאות ש"ה ציון איזה הצרה קפוחות תשן תש"ל ותפלל
 וקדק העזח האג ז"ל להקדמה צ"ה הן שליטא נטארו כ"ה שח
 תפלל.
 אך ע"ה כתר נ' ינח כק. "אחרי - בגני וקדושים - התשובה
 כפוטות הראשון, אגא אם כן קיים באיזה בית כנסת מנעני אחר
 ש"ה אחרי - התפטרות וז"ל קדושים - בגני, אן קטניהם פקני כושיים".
 וז"ל ע"ה

התאונן מדוע עלה לא"י רק בשנת תשנ"ו, ולא זכה להכירו, כי לפי מזה ששמע עליו היה גברא רבא דלית טובא דכוותיה (מ"ב 618).

יא. הויכוח שניטש בשלהי תש"ג ובחרף תש"ד

בשלהי תש"ג, כמשלוש חדשים אחר השבת הבעייתית, פרסם חר"מ סטלביץ, הרב דחפליץ ורבה של שכו' "זכרון משה" בירושלם זצ"ל (מ"ב 618) את המאמר הבא בקובץ "תבונה" (י"א ל"ג אב, תשנ"ג):

נשאלתי בדין הפטרה בשנה זו... שבלוח השנה (=ל"א, המג"ה) כתוב שקורין "התשפוט" ב'אחרי' וב'קדושים' קורין "הלא כבני כושיים", ובחומשים שלנו כתוב להיפך ומשום שזהו דין שעושים ברכים בכל בתי כנסיות ובתי מדרשות, לכן ראוי לברר דבר זה. הנה חר"מ"א... וכתבו הפוסקים שהטעם שהפטרת "התשפוט" מזכרת מתועבות ירושלם, וכשהן נפרדות שכבר קראו "הלא כבני כושיים" בפר' 'אחרי', בהכרח להפטיר בפר' 'קדושים' "התשפוט", משום דאין מפטירין הפטרה אחת בשתי שבתות, כשם שאין קורין פרשה אחת בב' שבתות ו'לא כאשר שמעתי שקראו "הלא כבני כושיים" בשתי שבתות כשהלל כמו שנה זו... שזו ודאי טעות היא]. והנה לקרות בפר' 'אחרי' "התשפוט", אף שזו דעת הרמב"ם בסדר תפלות, והוכח באבודרהם בדעה שניה, מ"מ לא פסקינן הכי בכל תפוצות ישראל, דהרי דעה זו מ"ל דבפר' 'קדושים' קורין הפטרת "באו אנשים מזקני ישראל וגו' הלארוש אותי", וכ"כ הרמב"ם שם וכ"כ האבודרהם ומנהג הספרדים הוא, ואי תפסין בדעה זו בפר' 'אחרי' אמאי לא נתפוס דעה זו גם בפר' 'קדושים'. ועוד כשהם כפולים פסק הרמב"ם נמי שם שקורין הפטרת "הלארוש אותי" דהרי כ' שם" וז"ל: וכשהם כפולים מפטירין בה מעין פרשה אחרונה. עכ"ל. וא"כ צריכים לקרות לדעתו בכל [שנה פשוטה] בשבת (כשהשנה) [שבת] קורין 'אחרי' ו'קדושים' יחד הפטרת "הלארוש אותי" והלא גם אותם שקורין ב'אחרי' "התשפוט" כשהם נפרדים, ומ"מ קורין כשהם כפולים "הלא כבני כושיים" אשר ברמב"ם ליכא כלל הפטרה זו. ועוד הלא אפי' הלבוש דפליג וס"ל דגם כשהם כפולים קורין "התשפוט" מ"מ כשהם נפרדים ס"ל דקורין ב'אחרי' "הלא כבני כושיים", וכ' שהוא שייך לפרשה זו מפני שבזו הפרשה הזהירה התורה כמעשה ארץ מצרים לא תעשו... [כאן מאריך הרב דחפליץ ז"ל בסוגיא ד'תועבות ירושלם, ואח"כ מסיים וז"ל: שוב ראיתי בס' המנהגים להרא"א מירנא זצ"ל אחד ממקור המנהגים שהרמ"א והלבוש עצמם ושאר פוסקים שאבו ממנו כל מנהג שכ' בהמרדכי שלפנינו, וז"ל: לעולם מפטירין הפטרה השנייה לשניה, הו"ץ מ'אחרי' ו'קדושים' שמפטירין ב"הלא כבני כושיים" השייך לראשונה ל'אחרי' ולא "התשפוט" השייך ל'קדושים' וכפירש"י שם לפי שהוא מיירי בתועבות ירושלם כן משמע במרדכי. לכן כשהן חלוקות מפטירין ל'אחרי' "הלא כבני כושיים". כן נ"ל עיקר. וכשהן חלוקות, וגם אם חל ר"ח אייר בשבת או ביום ראשון, שאז בטלה הפטרה ד'אחרי' דהא מפטירין "השמיים כפאי" או "מחר חדש" ל'אחרי', נ"ל

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

דמפטרין לקדושים' רק "התשפוט" ששייכת לקדושים' כדפי' לעיל. עכ"ל. אלמא דמדויק ממרדכי דהפטרת "הלא כבני כושיים" שייכת לאחרי, ומ"מ כשהם כפולים (=מהוברות) קורין אותה ולא ב"התשפוט", אף שהוא תחת (=נגד) הכלל דכ"מ שכפולין קורין באחרונה, וה"ט משום דמייירי בתועבות ירושלם, וכ"ה במרדכי שלפנינו ולא כמו שב' הלבוש דקורין "התשפוט" וכן כשמחולקין מפטרין באחרי' "הלא כבני כושיים". אך הלא משמע ד"הלא כבני כושיים" לקדושים' לחד לא שייכה, דמשו"ה כי בטלה הפ' דאחרי' ולא נשאר רק הפ' לקדושים' או לא מתייחס לקדושים' הפ' "כבני כושיים" ואף ש"התשפוט" מזכרת מתועבות ירושלם, מ"מ יש לזה הדין כמו מפורדין, דבטלה הפ' דאחרי' וקורין "התשפוט". וכ"כ בספר המנהגים הנ"ל בהקדמתו, וז"ל: ראיתי קהלות שמפטרין "התשפוט" לאחרי' כשהן מחולקין, כי אינם יודעים מה מפטרין, לפי שבהומשים נמצא כך, וטעיות גמור הוא כפי' רש"י כל התועבות שבפרשת 'קדושים' ש"מ דשויך לקדושים' וכן משמע במרדכי, וכח"ג הרבה תקנתי שלא נמצא בשום מנהגים ישנים. עכ"ל בהקדמתו. ולפ"ז היכא דמחולקין כבשנה זו, לקרות "התשפוט" באחרי' ולקדושים' "הלא כבני כושיים" הוא דבר זר ונגד הפוסקים, אלא דצריך לקרות באחרי' "הלא כבני כושיים" ולקדושים' "התשפוט", ודבר זה בפוסקים הראשונים והאחרונים, ויתד הוא וממנה לא תזוע.

ויען הגרנ"א טוקצינסקי שליט"א בשם אביו (זצ"ל) לאמר ("תבונה י"ב (ל"ד) אלול תש"ג): הגר"מ סטלביץ שיחי' יצא לערער על הכתוב ב"לוח דיני ומנהגי השנה", לקרוא "התשפוט" באחרי' ו"כבני כושיים" לקדושים' והביא דברי הרמ"א והלבוש והמרדכי וכו' האומרים לקרוא "כבני כושיים" לאחרי'. ותמיהה על רב גדול שכמותו שהוא צריך לדעת שבנוגע למנהגי המקום לא רכוי דעות ולא פלפולי דברים מכריעים, כי אם אך ורק מנהג המקום; ואאמור"ר שליט"א העוסק במנהגים זה ארבעים שנה, הלא יודע את הדברים הידועים שצוינו במאמרו; אבל אם מנהג המקום משנות דור לקרוא בשנת "זח"ג" "התשפוט" לאחרי' (ככתוב ברמב"ם וכמובא בתקון יששכר, ועוד) הלילה לשנות ולהכניס אנדרלמוסא במנהגי המקום. וכבר ידוע עד כמה חרדו הכז"ל וכל רבותינו הראשונים וללה"ה על כל שינוי מנהג אפי' במקום שנראה שהוא נגד הדין, אם רק יש דעה אחת נוטה למנהג המקום (וכבר האריכו בזה הפוסקים האחרונים ביהוד הפר"ה, ואכ"מ). והנה, שנה של "זח"ג" אשר בה שתי הפרשיות 'אחרי' ו'קדושים' לא רק נפרדות אלא גם פנויות להפטרות שלהן – אין זה דבר רגיל. שנה כזו חלה לפני מ"ב שנה בשנת תרס"ב, ואחרי י"ז שנה בשנת תרע"ט, ואחריה אחרי כ"ד שנה – בשנתנו זו תש"ג, ובשנת תרע"ט חקר אאמור"ר שליט"א הרבה על המנהג בירושלם וארץ ישראל בנוגע להפטרות הללו, ואחרי שנתברר לו ממנהג המקום פרסם שקורין בפ' 'אחרי' "התשפוט" ובפ' 'קדושים' "כבני כושיים" (ידוע מהאחרונים שכל הויכוח הוא במקום ש"התשפוט" אי"א לדחות, כגון לשנת זח"ג אם כדאי להתחיל בהפטרה שאינה מדברת מ"תועבת"

"דבר" הפולמוס על הפטרת אחרי –

או שיותר נכון לסיים בהפטרה שכוז). ועל סמך זה סדרתי גם אני הח"מ את לוח תש"ג ע"פ הסדר של שנת תרע"ט. והיה בחדש אדר"ר העבר כשבאו שני בעלי קורא (=קריאה) אחד מהם הרב ברכות מתל אביב שבא ביהוד לשם זה לירושלם) ופקפקו גם הם על הגדפם בלוח, פרסמתי אז בשם אאמו"ר שליט"א ב"קול ישראל" (ז' באדר [א] תש"ג) "שאלה לרבנן בעלי-קורא וותיקון". שמה פרסמתי הדברים שפרסם עכשיו הרב סטלביץ שליט"א שהמרדכי והד"מ והרמ"א והב"ח והמג"א וכו' כתבו כולם שהפטרת "אחרי" "בבני כושיים" ושל "קדושים" "התשפוט". והיות שבירושלם אומרים שהמנהג הקדום לקרוא "התשפוט" באחרי (כחמב"ם ועוד) – ויאלו נא בעלי-קורא וותיקון להודיע מה שזוכרים משנת תרס"ב מהמקובל פה, וכל בעלי-קורא הזקנים שהשיבו תשובות לאאמו"ר שליט"א כלם הודיעו שהם זוכרים שכך הוא המנהג המקובל בירושלם לקרוא "התשפוט" לאחרי ו"בבני כושיים" לקדושים" ורק בזמן שאחת הפרשיות אינה פנויה להפטרה של השבוע, ומכ"ש כשהן מחוברות המנהג לקרוא "בבני כושיים". ואין לשנות את המנהג.

וישב עוד הגר"מ סטלביץ וידבר עוד את הדברים האלה לאמר ("תבונה" א' (ל"ה) תשרי תש"ד): בנוגע לדעת הגר"מ טוקצ'נסקי (נ"י) [וז"ל] שהובעה ע"י בנו ב"תבונה" י"ב ל"ד (עמ' קל"ד) ע"ד ההפטרות 'אחרי' ו'קדושים' כשהן נפרדות שכן המנהג בירושלם: לא אבוא לערער על מנהגים שנהגו, ח"ו, אבל הלא הוא בעצמו כתב שם ששנה של זח"ג שהפרשיות 'אחרי' ו'קדושים' הן גם נפרדות וגם פנויות להפטרותיהן חלתה רק לפני מ"ב שנה, בש' תרס"ב, ואחרי י"ז שנה בשנת תרע"ט, ואח"כ אחרי הפסקה של כ"ד שנה בשנתנו תש"ג. ואני מוסיף עוד שלפני תרס"ב חלה זח"ג בשנת תרל"ה, זאת אומרת הפסקה של כ"ז שנה, ומשנתנו למפרע לפני כשבעים שנה, ומעתה הרי מפורש ברמב"ם (שחיטה יא, יג) שכדבר שאינו מצוי אין בו מנהג וכ"פ הרמ"א (בהו"מ ר"ס של"א) ואינו קרוי מנהג אלא דבר השכיח ונעשה פעמים רבות, אבל דבר שאינו נעשה רק פ"א או כ"פ אינו קרוי מנהג. עכ"ל. וכ"כ הש"ך (יו"ד ק"צ סק"ג, שצ"א סק"ח. וע' פ"ת שם יו"ד כ"ג סק"ג). וא"כ אפי' אם נניח שעדות בעלי הקריאה נכונה, יוצא שרק בתרס"ב ותרע"ט נהגו כך (שהרי על תרל"ה אין לו שום רמז של עדות), והרי אין לך דבר בלתי מצוי יותר מזה ולא שייך בו מנהג. ובשד"ח (כללים מערכת מ' כלל ל"ז) הביא מכמה מחברים לענין ברכת החמה שלפני שזמנה קבוע מכ"ח שנה לכ"ח שנה, לא שייך בה מנהג. ע"ש. הא הדא. (כאן מאריך הרב דהסלביץ ו"ל בסוגיא דמנהג, ואח"כ מסיים וז"ל): ומאחר שהגר"מ ט שליט"א הוא המומחה בענייניו ובפרט במקצוע זה בודאי יתקן את ה ד ב ר כ ע ת ו.

ואלה דברי הגר"מ ט זצ"ל בכבודו ובעצמו אשר נחליץ להגן על המנהג ("תבונה" ד' (ל"ח) טבת תש"ד): ע"פ סיבה ראיתי זה עכשיו, כאחור זמן, את ה"תבונה" מחדש תשרי, אשר בו בא שוב ידידנו ההגרמ"ם שליט"א, לערער על מה שקבענו הפארת "התשפוט" לפר' אחרי בשנות זח"ג. משום שקבלתי מבעלי קורא (=קריאה) הזקנים

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

שכ"ה מנחג ירושלים (עפמ"ש הרמב"ם ובאיזה אחרונים וכנדפם בהומשים רבים). והרב הזה מערער עלי בשתי טענות, האחת: שאנחנו העדנו שנהגו בכך בירושלים רק בשנות תרס"ב ותרע"ט, והלא כבר כתב הרמב"ם והרמ"א שמנחג נקבע רק כשנהגו בו פעמים רבות, ואילו לדבר הבא במקרה אין שם מנחג קביעות. שנית: להרמב"ם ליתא כלל הפטרת "כבני כושיים". אולם תשובות רבות לדבר: א) הרמב"ם והרמ"א (וכן הריב"ש ופוסקים נוספים) כתבו כן רק בנוגע לאיסור והיתר או בנוגע לממון הברו, לא בדבר שאינו לא או"ה ולא הפסד ממון. ב) דבריהם מוסבים על דבר שאין לו זמן קבוע, כגון באבדה הריאה או במנחג להשכים ולהעריב את הפועלים, לא כנ"ד שריחוק המנחג קשור בריחוק הזמן של המנחג, שריחוק המקרה הוא לא מצד חסרון בהמשכת המנחג, אלא מצד שעדיין לא בא זמנו. ונ"ד דומה לברכת תקופת החמה, שכבר כתבו הפוסקים שאף שאינו מצוי והוא פעם לב"ח שנה, נקרא מנחג, וכמו שהביא בשד"ח (שם ערך מ' כלל ל"ז). ועד כאן לא פליגי מאמר מרדכי ועוד (כמובא שם) אלא כשנהגו שלא לברך את הברכה נגד ההלכה, שע"ז אמרו כיון שאין הדבר מצוי אפשר שקרה כן בדרך מקרה, ששכחו על הדבר ולא היו אדעתייהו. משא"כ בנ"ד שלכו"ע אין ריחוק הזמן חסרון בקביעת המנחג. ג) ובדבר שנהגו שלש פעמים אפי' בדבר הנוגע לממון ובאו"ה נקבע מנחג, כיוצא גם מדברי הרמ"א (בהו"מ של"א) וכמובא בשד"ח (שם) בשם אחרונים. ד) גם מעיקרא דינא פירכא. בנ"ד לא שבעלי הקורא קבעו את המנחג, עפ"מ שקראו בשנות תרס"ב ותרע"ט ותש"ג, אלא הם שהעידו לנו מה שנתקבל מפי הזקנים שבשנת תרס"ב, שכך הוא מנחג ירושלים. ועדות חלא מועילה אפי' להוציא מהזקת ממון ואפי' לגדולה מזו. ומסתמא קבלו הזקנים שבשנת תרס"ב שכן נהגו בירושלים בשנות תרל"ה ותרל"ב, ובעלי הקורא (=הקריאה) שבשנים תרל"ה ותרל"ב קבלו מסתמא מהזקנים שהיו בשנים תר"ח ותר"ה, וכן הלאה, כדרך כל קבלה ומסורה (כאן מאריך הגרימ"ט ז"ל בסוגיא דמנחג, ואח"כ מסיים ז"ל: ה) ומה שהעיר הרה"ג שליט"א שהרמב"ם עצמו אינו מזכיר הפטרת "כבני כושיים". הנה בנוגע להפטרת "כבני כושיים" חלא אין כלל שום סכסוך. הכל נוהגים לקרוא הפטרה זו בכל אופן, בין לאחז"ק כשהן מחוברות, בין לפר' אחרי' (כשפר' קדושים' חלה בר"ה אייר) בין לפר' קדושים' (כשפר' אחרי' חלה בשבת הגדול). וכל עיקר המחלוקת הוא כששתיהן פנויות, שמוכרחים לקרוא "התשפוט" אם עדיף להתחיל ב'כי טוב' בהפטרת "כבני כושיים" או עדיף לסיים ב'כי טוב'. ומכיון שהרמב"ם כתב לקרוא לפר' אחרי' "התשפוט", הנהיגו לפר' אחרי' "התשפוט" (כמו שהביאו כמה אחרונים), ולקדושים' "כבני כושיים", ולסיים בטוב.

וישלה הג"ר שמריהו גריינימן זצ"ל הדברים האלה אל סלע המחלוקת ("תבונה" ה' (ל"ט) שבט תש"ד) (לא רק בהסכמתו, אלא אף כיומתו של בעל "חזון איש" זצ"ל. זר התורה, רביד הזהב, קע"ז. מ"א): במש"כ הגרימ"ט שליט"א (ב"תבונה" ד-ל"ה) בדבר הפטרות אחז"ק בשנת זח"ג, והנה עיקר שבעיקרים הוא שמנחג אינו מנחג,

דבר – הפולמוס על הפטרת אחרי –

אלא אם נעשה ע"פ ותיקין וגדולי חכמי העיר, וכמשי"כ הרדב"ז והביאו הגר"מ סטלביץ שליט"א, וע"ז כתב שהבע"ק העידו מה שנתקבל מפי חזקנים שבשנת תרס"ב שכך הוא מנהג ירושלים. ולא אבין איזו תשובה היא זו, והלא סוף סוף מנין לנו שנעשה הדבר ע"פ גדולי חכמי העיר, וכיון שעיקר זה אינו ידוע לנו, לא שייך לפלפל בכלל אם שייך בזה מנהג או לא, אחרי שאין זה מנהג כלל, כיון שאין ידוע אם הסכימו עליו גדולי וחכמי העיר, ואדרבה, ממקומו הוא מוכרע שלא הסכימו עליו הגדולים, כי איך זה יכריעו נגד כל הראשונים ז"ל שכמעט דעת כלם לקרוא לאחרי "הלא כבני" ולקדושים "התשפוט", וכמשי"כ המרדכי, שהוא רבם של בני אשכנז בכל הדינים והמנהגים ועל פיו כל דברי רמ"א שאנו מורים ודנים ונוהגים כדבריו. ובזה שקטו הדברים. גם ב"שונה הלכות" (תכה, כב) כ' הגרשי"ח קנייבסקי והגר"צ טורציץ זצ"ל "כן הורה מרן החזו"א זצ"ל, כידוע". בביר"ה תמה על שי' הגר"מ"ט בפנים אחרות: בשנת תש"ז חזר וקבע הגר"מ"ט ז"ל כשיטתו. וראיתי דבר מפליא שגם בלוחות חו"ל שחיבר החל משנת תרצ"א (זמן הדלקת נרות לפי אופק ניו יורק, וי"ט ב' דגלויות, וכדומה) קבע בשנים תש"ג ותש"ז, להפטיר לפרשת "אחרי" "התשפוט" ולפרשת 'קדושים' "הלא כבני כושיים", אבל בספר "ארץ ישראל" שלו (ס' ט"ז עמ' ס"א) כתב: נוהגים בעלי המסורה בארץ ישראל וכו' ולא כנהוג בשאר ארצות עפ"ש אחרונים, מהנראה מהרמ"א סוף סימן תכ"ח וכו'. עכ"ד. הרי שמודה שבחו"ל עכ"פ מפטירים כרמ"א...

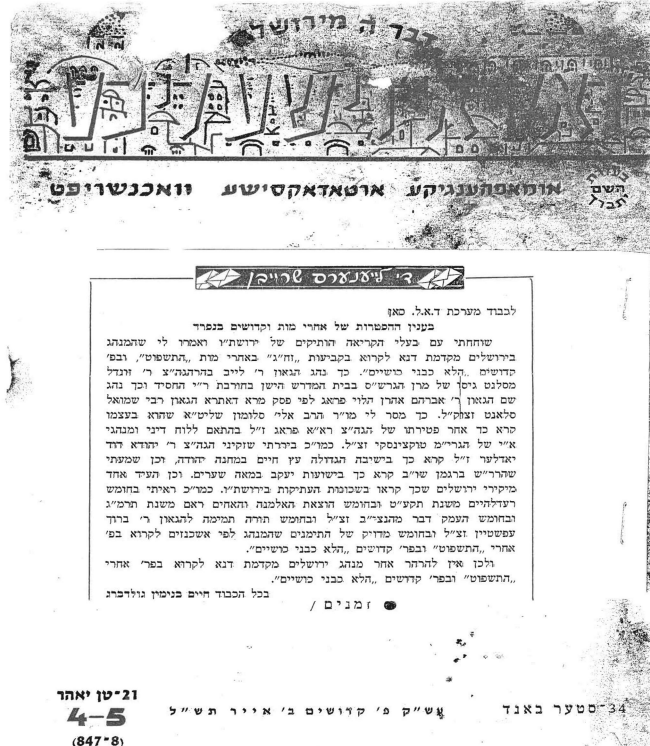
יב. הפולמוס לדורותיו: השנים תש"ל, תשל"ג, תשנ"ז.

כדי להביא את מנ' ירושלים בשנת תש"ל, נביא תחילה את דברי רש"י (סוף ב'): בשנת תש"ל עקבתי אחרי קריאת ההפטרות ונתברר לי שבכתח"כ של הישוב הישן שקראו בהם את הפטרת "הלא כבני" פעמיים היו: בית הכנסת בבתי ניימן (לפי הוראת הגר"ד בנגיס זצ"ל), בביה"כ "בית יעקב" בבית ישראל (לפי הוראת הגר"א ווייסנשטרן שליט"א), בביה"כ הגדול בזכרון משה, בביה"כ שבבתי כרוידא, בביה"כ הגר"א בשערי חסד וכן בביה"כ "קהל חסידים", במנין ראשון שם. בבתי הכנסת של הישוב החדש: בבתי הכנסת שבשכו' בקעה (בפיקוח הגר"ד אוירבאך שליט"א) בביה"כ פרושים בשכו' גבעת שאול, בביה"כ שבמו' הרב קוק, בביה"כ שבשכו' בית הכרם, בביה"כ הגדול בשכו' קרית משה, בביה"כ שבבית היתומות (שם) וכן בביה"כ האשכנזים האחרים שבשכו' זו, בביה"כ הראשי (המגדל) בשכו' בית וגן, בביה"כ בבית אסתר, שם, בביה"כ חסידי סוכטשוב בבית וגן, בבית הלל, ועוד רבים.

רש"י מסכם: הללו צריכים לשמש קו מנחה גם לשנת תשל"ג, שגם קביעותה זח"ג, כי אם כמנהגא תליא מילתא בתהב"נ הנ"ל, הם הקובעים את מנהג ירושלים. מאידך כותב רש"י: גם השנה לא נשתנה למעשה בירושלים מאומה, מכפי שהיה בשנות "זח"ג" הקודמות. תאור הר"א טוקצינסקי על מה שהיה לפני 51 שנה: "ויהי בשנת תרע"ט... ותהי אז מחלוקת דעות בהרבה כתי כנסיות שכארי", ומהם שקראו

"דבר

עש"ק קדושים תש"ל), כפי ששגרה לנו מ*9, בדלהלן:

דבר הפולמוס על הפטרת אחרי -

הרב יהושע יוסף יצחק אייזנבך שליט"א באגרתו עתירת הגילויים כתב: רבי אורי ויינברג מעיד ששמע בשנת תש"ו מר' נפתלי אדלר ז"ל (שהיה בר-סמכא גדול ודר אז בשכו' "שערי חסד" והיה אז סני נהור ובן למעלה מתשעים) ש"מעולם לא קראו בירושלם את הפטרת התשפוט", ויש בעדותו על שנת תרפ"ב ואולי גם על תרל"ג-ו' שהיה בהן כבר מעל גיל בר מצוה... (מ*9).

אני הקטן הייתי בעל קריאה בירושלם בשנת תש"ל בבחכ"נ שב'בתי ברוידא', בו התפללו כידוע, משמנה ומסלתה של ירושלים, ורב ביהכ"נ היה הגר"א זלוטניק זצ"ל, חבר ביד"צ "העדה החרדית" (נלב"ע ביום ה באדר תשל"ה) ובאותה שנה קראתי פעמים "הלא כבני כושיים" באחרי' וב'קדושים'. וזכורני שהיה אחד שרצה שיקראו "התשפוט" ב'קדושים' והיה שם אחד מהשובי המתפללים הגה"צ ר' אליהו שחור זצ"ל ומהח על כך, ובעצמו החביא את הנביא כדי שלא יקראו הפטרה זו, אלא יפטירו שנית "הלא כבני". ותהי רוח סערה בביהכ"נ. ובאותה שבת סיפרו שבביהכ"נ "חר צבי" (ברח' צפניה) קם מאן דהוא להפטיר "התשפוט" והיה שם אחד מזקני ירושלים, המוהל הותיק של ירושלים, הרה"ח ר' יצחק צבי הלפרין זצ"ל, שלא הניח בשום אופן לעשות כן, ובעצמו החביא את הנביא למען יוכרחו להפטיר שוב ב"הלא כבני כושיים". ותהי רוח סערה בביהכ"נ (מ*5), וקורא אני עליהם: אותה שבת - "שבת החבאה" היתה.

הרב משה פישר שליט"א (התן הגר"א זלוטניק זצ"ל) מסר שכ"נ גם בבחכ"נ "אהל יעקב" בבתי ברוידא בשנים תש"ל ותשל"ג לקראו פעמיים "הלא כבני" (מז*).

וכן נהגו בשנת תשנ"ז בבחכ"נ "בית יעקב" בשכונת "בית ישראל" (ר' את המודעה שהתפרסמה בו), ובבתי הכנסת של עדת "פרושים", "זכרון משה"

הודעה

בשנה זו בה חלים פרשיות אחרי - וקדושים בנפרד נאמרו כמה דיעות במנהג ההפטרות בפרשיות אלו. בשנות תש"ל - תשל"ג בפעם הקודמת בה חלו פרשיות אלו כבשנה זו הפטירו כאן בבית המדרש על פי הוראת רבני השכונה בשתי השבועות הפטרת "הלא כבני כושיים" וכן נהגו אז מתפללי ותיקין בבתי נייטין, בישועות יעקב, ובזכרון משה, וכן נהגו כאן בביהמ"ד בשנת תרע"ט (ע"פ עדות זקני המקום).

ובכך נתקבל שיקראו בשנה זו כאן בבית המדרש בכל המניינים

בית - יעקב
בית הכנסת
בית ישראל
בית ישראל

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר"

בכל השמיבלאך, "מתמידים", "נייטין" שול" ועוד רבים בהוראת הראב"ד חגרי"י פישר זצ"ל. (מ9*)

אך למעשה לא הוקבע המנהג גם בשנת תשנ"ז ואף באותו בית כנסת היו שקראו במנין א' "הלא כבני כושיים" ובמנין ב' "התשפוט" ויש להיפך... ביכולת המערבני ובשמיבלאך שבשכו' "מאה שערים" הונחו ב' ספרי הנביאים "יהזקאל" ו"תרי עשר" ודעבדו כמור עבדו ודעבדו כמור עבדו. במנין הגר"ח ברים זצ"ל הפטירו בפר' קדושים "התשפוט" ויקח בידו הגר"ח ספר "תרי עשר" ויפן למנין אחר ויעל שם

לתורה בבקשו שיפטירו "הלא כבני כושיים" (מ9*).

מלבד הויכוח בעתון "חמודיע" (רש"ם והגראנ"ט) ובקובץ "הנאמן" (הגרש"ד),

נתפרסם כרוז מאת "בני תורה": הלכה ברורה היא שבני ישראל יוצאים ביד רמ"א, ואין לנהוג, עכ"פ

בב"ב, את מנהג ירושלם. הם הסתמכו בזאת על הנהגת החזו"א זצ"ל בשנים

תשג-תשז (ר' מעלה) (מורן)

חזו"א זצ"ל נפטר בט"ו בביל תשי"ד). למרות "ההתקפות על מנ" ירושלם" כפי הגרימ"ט, נתקיים "זאת והב

ההפטרות לפרשיות אחרי-קדושים

מכיוון ששמעתי אומרים כאילו הורה מרר מרן הגר"ז אוירבך זצ"ל – לקרוא בשתי השבתות את הפטרת "הלא כבני כושיים", ולדחות מכל וכל את הפטרת "התשפוט"; ומכיוון שבדידי הנה עובדא, ברצוני להעמיד את הדברים על דיוקם.

זכיתי להיות כ-20 שנה "בעל קורא" בביהכ"נ הגר"א ב"שערי חסד", במנין שבו התפלל הגר"ז. ואמנם, בשנים תש"ל ותשל"ג, קראתי בשתי השבתות את הפטרת "הלא כבני"; אך בשתי השנים, בפ' קדושים, לפני קריאת ההפטרה הכרתי בקול – בנוכחותו ועל דעתו של הגר"ז – כי בביהכ"נ הזה נוהגים לקרוא פעמיים את הפטרת "הלא כבני", משום שכך נהג הגר"מ חרל"פ זצ"ל, שהיה המרא דאתרא של ש"י "שערי חסד".

כפי שמסר לי הגר"י נויבירט שליט"א, באותן השנים קראו בישיבת "קול תורה" בשבת אחת "הלא כבני" ובשבת אחת "התשפוט"; אין הוא זוכר אם נהגו כפי "הלוח" של הגר"מ טוקצינסקי זצ"ל: "התשפוט" באחרי "הלא כבני" בקדושים, או שהפכו את הסדר, כמשמעות דברי הרמ"א (או"ח סי' תכ"ח סעי' ח'). הורה לעשות כן הגר"י מרצבך זצ"ל, וכמוכן שאין להעלות על הדעת כי הגר"י מרצבך הורה בניגוד להוראת הגר"ז, ראש ישיבת "קול תורה".

השתא פניתי בשאלה למור"ד הגר"ש אלישיב שליט"א, האם לנהוג כפי ה"לוח" או להפוך את הסדר, ונעניתי כי בבית מדרשו נוהג הגר"ש אלישיב כפי המשמעות של דברי הרמ"א ס"ס תכ"ח, דהפטרת "הלא כבני כושיים" שייכת לפרשת אחרי, ובפ' קדושים לקרוא התשפוט...".

(הרוצה לעמוד בהרחבה על ענין ההפטרות לפרשיות הג"ל, יעיין במאמרי שפורסם ב"מוריה", אייר-סיון תשל"ל, ובסקירה הארוכה שפורסם הרכ מרדכי גנוט בלוח "דבר בעתו" היר"ל על-ידו).

שלמה מופר

דבר – הפולמוס על הפטרת אחרי –

בסופה דברי חכמים בנחת נשמעים, וכדברי ב' ביר"ה (בסוף דבריו): אסיים בדברי הרנ"א טוקצינסקי זצ"ל הנ"ל (ב"המודיע" כ"ה בניסן תש"ל, הגליון בו גם פרסם רש"ם מאמר בנידון): וכן גם מביא אאמו"ר זצ"ל בספרו "עיה"ק והמקדש" (ח"ג פכ"ה י"ב) שהוצאתי זה עתה לאור וכו'. וכתשובה לחותמים בעילום שם, רצוי לציון שגם החזון איש זצ"ל העריץ מאד את הלוח הנ"ל ואת אאמו"ר הגאון זצ"ל. זאת זוכרים עדיין רבים ממעריציו, ועדות לזה גם הליפת המכתבים שהיה ביניהם, גם על אודות הלוח הנ"ל ואשר נמצאים ברשותי. עכ"ל. כולנו מצטרפים להערצה, הוקרה והבעת כבוד לגרימ"ט ז"ל ולמפעליו, ובראשם הלוחות, שמנעו, מונעים וימנעו מכשול [שלא להעשות] אגודות אגודות בהרבה חלקי תורה, ומתוך נקודה זו של רוב הביטוח, אנו לפעמים דנים ומעירים על דבריו. עכ"ל ביר"ה.

וכמנ' שהביא הגרימ"ט, נהגו בירושלם גם בשנת תשנ"ז בבתי-כנסת אחדים כמו "דושינסקי", "זעוויהל", "סאדיגורא" בהוראת רבם הגר"מ ליברמן זצ"ל, "משכנזב", "שערי תורה" בשכונת "נוה יעקב" בהוראת רבם הגר"מ לינדר ששמע מרבה של טבריה, הגר"ד אוירבאך זצ"ל שכן היתה דעת אביו הגרש"ז זצ"ל כהלכה, ורק ב"שערי הסד" לא רצה לשנות מהמנהג (מ*9).

לעומתם, כהנהגה זו ש"בני ישראל יוצאים ביד רמ"א" נהג הגרש"ד ב"תפארת ציון" בשנים הללו, וכמדומה לו שכ"נ רוב בתהכ"נ בכ"ב, פרט למנחם אנשי ירושלם. ר' כצילום אגרתו. את נימוקיו פרסם ב"הנאמן" (גליון לט) והם מתומצתים באגרת זו. גם ממודינת היום קיבלתי שגר היונה: בביה"נ שלנו "אחדות ישראל" שכבואנוס איירס (ארגנטינה) הפטירו בשנים הללו "הלא כבני" באחרי ו"התשפוט" בקדושים. ביהכ"נ נוסד ע"י אשכ' יוצאי אירופה, ומקור מנהגיו במנהגי אויברלאנד ובזמן הרדיפות בגרמניה הגיעו שמה אשכנזים שרשימים רבים (מ*8).

עוד קיבלתי עדויות על מנהג ק"ק הסידים ואדמו"רים (ובניהם ההק"ב "תורת מרדכי" מוויז'ניץ-מאנסי זצ"ל. מ*160) שהפטירו "הלא כבני" באחרי ו"הלדרוש" ("התשפוט" קמייטא) בקדושים' וזאת בהתאם לסדר הלימוד ב"חק לישראל" שגם הוא נוסד כידוע לפי סדר ההפטרות. בפשטות אפשר לומר כי הללו אימצו את מנ' הספרדים, עכ"פ בשבת זו כמנהגם הכללי לאמץ את הפטרות הספרדים (וכפי שכתבתי בס' ט), וכבר העירו על כן (ר') למשל בדרכו"ש, והעיר כך גם פעמים אחדות במשך הלוח, במסגרת בולטת) שהחסידים רק מתפללים "נוסח ספרד" אבל נוהגים "מנ' אשכנז" בנושאים רבים, וכל ישראל האשכ' יוצאים ביד רמ"א, ועליהם להפטיר כמנ' האשכנזים.

באחד משיעורי הוספתי שתי סברות למנ' הרמ"א: כשם שכשתי הפרשיות הללו מדוברות, אנו נמנעים מלהפטיר "התשפוט" ובוחרים ב"הלא כבני מושיים", כך גם עתה, כל נמחר להפטיר ב"התשפוט"... נפטיר תחלה ב"הלא כבני מושיים". ועוד: כפר' אחרי נכתבו אזהרות על העברות הללו וכפר' קדושים נכתבו הענשים. מסתבר להפטיר את ההפטרה המוכיחה והמאויימת בפרשת הענשים...

יג. סיכומים. תם ולא נשלם. מקורות.

(א) מלבד מנ' ירושלם, ישנן עדויות מפורשות שקראו "הלא כבני" בשתי השבתות (ואולי הוא גם מנ' פ"ת, שתושביה הראשונים היו בני ירושלם. הגרש"ד זצ"ל).

(ב) לגבי ערים אחרות נסכם את הפולמוס בהוראת פוסק דורנו רבנו בעל "שבט הלוי" זצ"ל בתשובתו אלי: תשובתי הקטנה ברורה שאין לשנות ממנהג הרמ"א שהפטרת 'אחרי' היא "כבני כושיים" והפטרת 'קדושים' "התשפוט", ואע"פ שכשהם מחזירים קוראים "הלא כבני כושיים", היינו שלא לקרוא לכתחילה בגנותה של ירושלם... אבל כשהם נפרדים, כבר נהגו מדורות כרמ"א, וכן הסכימו חב"ח ומג"א ומט"מ והאגודה, ועוד, דלא כשי' הלבוש. והב"ח כבר קרא תגר על שהלכוש רצה לשנות ממנהג הקהילות, ולדרך זו הסכימו הגאון ב' "בית אפרים" בשע"א, והמ"ב וכל בעלי פסק (לאחינו בני הספרדים יש מנהג אחר, אבל הדרך המקובלת לצאצאי בני אשכנז וכו' היא כמשי"כ חב"ח). ומה שעשו בעלי הלוחות שלא כדרך זה ועוד איזה מחברים, אינו מקובל, וכל ישראל יוצאים ביד רמ"א. עכ"ל. וע"ע בשו"ת "שבט הלוי" (ג, א) בו האריך לבסס נטירת מנהגי הרמ"א הטובים והקדושים (שנתקבלו בכל תפוצות ישראל, למעט הלכות בודדות) (מ650).

גם הגרש"ד זצ"ל סיים את אגרתו הארוכה אלי בדברים האלה: ב'אחרי' "כבני" – וב'קדושים' – "התשפוט", כפשטות הרמ"א, אלא א"כ קיים באיזה ביכ"נ מנ' אחר של 'אחרי' – "התשפוט" ושל 'קדושים' – "כבני" או בשתיהן "כבני".

אף הג"ר נתן גשטטנר ב' "להורות נתן" זצ"ל אמר לי בשנתשנ"ז שכך הורה בשנים האמורות, וכן בדעתו לנהוג בשנה זו, כדברי הרמ"א. וכן מ"ב (ל"ב), מ"ז (מפי בעל-הקריאה הותיק ההד"ר פסח שלזמוביץ ז"ל).

(ג) בל"י לשנים תש"ז, תשל"ג, [תשנ"ז, תשפ"ד] הוכרע שב'אחרי' יפטירו "התשפוט" ול'קדושים' "הלא כבני", ומעבר לציון שם ההפטרה (למעשה גם שם ההפטרה לא צוין, בניגוד לשמות הפטרות אחרות, אלא כתוב סתמית: מפטירים ביהזקאל כב. כנראה לא חפצו להזכיר ההפטרה בשמה הידוע, אך בתוספת הערה: עי' "עיה"ק והמקדש" ח"ג פכ"ה, יב) לא צוין שום דבר ושום הערה, כי המכתב שפורסם בתש"ג לא הביא לשום תוצאות של ציון הערה כלשהי בלוחות הכאים, ובעל הלוח האב זצ"ל להבדלה עם הבן (שליט"א) (זצ"ל) נשאר כנרפס בלוח תש"ג (אגרת הגרש"ד זצ"ל).

לענ"ד אין להקשות על המנהג, א"כ כשהפרשיות מחוברות, מודע איננו נוהגים להפטיר ב'התשפוט', הפטרתה של הפרשה האחרונה, אותה סיימנו לקרוא עתה? כי כאן אנו קובעים שיש יוצא מהכלל, שכשהפטרת "הלא כבני" פנויה, נבחר להפטיר בה.

ואם ישאלוני כדת מה לעשות? סביר שאענה שהירושלמים ימשיכו במנהגם ואנו הפרדים נמשיך במנהגנו. ואף אם אין ראייה לדבר – זכר לדבר ישנו, בהשוואה זו עצמה שהשוונו את מנהגיה של הפטרה זו, להפטרת "פקדתי", בה גם חלוקים

SHMUEL HALEVI WOSNER
RABBI OF
ZICHRON - MEIR, BNEI - BRAK

שמואל הלוי ואזנר
רב אב"ד ור"מ
זכרון-מאיר, בני-ברק

ת"ח, יום א' - 10/12/2019

1/2. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 32. 33. 34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 44. 45. 46. 47. 48. 49. 50. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 58. 59. 60. 61. 62. 63. 64. 65. 66. 67. 68. 69. 70. 71. 72. 73. 74. 75. 76. 77. 78. 79. 80. 81. 82. 83. 84. 85. 86. 87. 88. 89. 90. 91. 92. 93. 94. 95. 96. 97. 98. 99. 100. 101. 102. 103. 104. 105. 106. 107. 108. 109. 110. 111. 112. 113. 114. 115. 116. 117. 118. 119. 120. 121. 122. 123. 124. 125. 126. 127. 128. 129. 130. 131. 132. 133. 134. 135. 136. 137. 138. 139. 140. 141. 142. 143. 144. 145. 146. 147. 148. 149. 150. 151. 152. 153. 154. 155. 156. 157. 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 84

THE NEW YORK PUBLIC LIBRARY

1997

(continued)

by the fact that the
use of the same is not

ఆంధ్ర ప్రదేశ్ లోని పశ్చిమ గోదావరి జిల్లాలోని పల్నాడు పట్టణం.

७२ '४५५ ४१७० ७१'

[illegible][illegible]

ענין העבדות של ישראלים אצל הקדונים
ד"ר משה קליין, דעםבורג

517-667, 17th Ave NW

[illegible]

להוראת ולרגילות

[illegible]

சென்னை மாநகராட்சி

"דבר" הפולמוס על הפטרת אחרי –

(ד) מנהג הספרדים, להפטיר ב'אחרי' – 'התשפוט' וב'קדושים' – 'הלדרוש'. יצוין כי למנ' פפד"מ והספרדים והומשי אשכנז-איטליה (שהביאו 'התשפוט' לאחרי') מסיימים ב'התשפוט' בפס' טז: "וידעת כי אני ה'" ואילו למנ' קצת הומשים (כגון של ספרדים, ויניציאה ש"ג, שכ"ז, שס"ו, וכן של אשכנז כמו מנהגי דק"ק ברלין ישן, ברלין תרצ"ז) ממשיכים עוד 3 פסוקים ומסיימים "אל תוך ירושלם".

מאמר זה נחתם לראשונה ביום א' לסדר "על פי התורה אשר יורוך ועל המשפ"ט אשר יאמרו לך, תעשה", כ"ז באב 'התפטרנו' לפ"ק, בעזרת רעי ההריף ההנה"ח מאיר מנחם פרל שליט"א. לילה ויום לא שבת קולמוסי טבול במי מילין, מועף ביעף על גבי גילין, או אז לא ישנתי ולא נהתי ולא אלין. בס"ד עברתי עליו, שפצתיו ותקנתי, הוספתי עליו כהנה וכהנה והגהתי בשלחי ירח אב ותחילת אלול 'היא הפטרה נדירה' לפ"ק, בעזרת בני 'הרה"ג ר' יהודה שליט"א. זכרה לו אלקי לטובה. ג"ם יבוא על הברכה המכה בפטיש, הרב שמעון פסח אדלר ה"ו, מנושאי כלי הלוח בס"ד, אור לפר' "ברוך אתה בצאתך", י"ד באלול.

ושוב שנית, יום בו בנות ירושלם יוצאות וחולות בכרמים, הנפתי ידי עליו, ולא יכולו עליו, "יבוא לכבוד ציון וישראל" לפ"ק (מ1011). ואחתום בדברי הגרש"ד במכתב-תודתו למ9* בשנת תשנ"ז: "הזח"ג הבא יהיה בתשפ"ד, ועד אז יבוא מורה צדק ויורנו באמת ובתמים מה המנהג הנכון ביותר", ואז נדע ג"ם את המעשה אשר נעשה ודבר בעתו מה נכתוב אי"ה בשנת 'התשפוט' לקראת שנת תת"א בעוד 21 שנה, אתנו אנחנו אלה פה היום כולנו חיים וקיימים, אכ"ר.

מקורות נבחרים למאמר:

משניות מגילה ספ"ג (ספ"ד) ומפרשים.
גמ' מס' מגילה כה: ומפרשים.
קבצי "תבונה", שנים תש"ג-תש"ד.
ספרי מנהגים רבים, אשר תראה היד האוחזת בקולמוס לפרטן.
הרב נתן פריד, כ"ב: "רשימות ההפטרות לשבתות השנה", אנציק' תלמודית, סוף כרך י'.
הרב יחיאל מיכל (והרב ניסן אהרן) טוקצינסקי, ירושלם: "לוח לארץ ישראל" תרע"ט, תש"ג, תש"ו, תשל"ל, תשל"ג, תשנ"ז, תשפ"ד.
הרב הנדל זונדל גרוסברג, ירושלם: "זר התורה" פ"י, הערות "רכיד הזהב".
הגרימ"ט = הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, ירושלם: ארץ ישראל, דיניה, מנהגיה, גבולותיה. ירושלם תשכ"ט.
הגרימ"ט = הרב יחיאל מיכל טוקצינסקי, ירושלם: "עיר הקדש והמקדש", ירושלם תשכ"ט.

הפולמוס על הפטרת אחרי – "דבר

רש"י = הרב שמואל הכהן וויינגרטן, ירושלים: "ההפטרות של פר' אחרי ופר' קדושים", ירושלים ניסן תש"ל (סומן א).
רש"י = הרב שמואל הכהן וויינגרטן, ירושלים: "ההפטרות של פר' אחרי ופר' קדושים", ירושלים ניסן תשל"ג (סומן ב).
רש"י = רבי שלמה סופר, ירושלים: "ההפטרות לפרשיות אחרי וקדושים", "מוריה" שנה ב, גליון ה, אייר תש"ל.

הגרש"ד = הרב שריה דבליצקי, ב"ב: קובץ "הנאמן" גליון לט.
ההג"ר יחיאל אברהם זילבר, ב"ב: "בירור הלכה" (קמא) ב"ב תשל"ו.
בפל"ש = הרב צבי כהן, ב"ב: "בין פסח לשבועות", ב"ב תשד"מ.
הגרנ"א = הרב ניסן אהרן מוקצינסקי, ירושלים: "שאלה לרבנן בעלי קורא ותיקין".
"קול ישראל" פר' תרומה, ד' באדר א' תש"ג.

מבחר מכתבים:

אגרות מו' הגר"ש וואזנר ב' "שבט הלוי" והגר"ש דבליצקי זצ"ל.

מ*3. הרב יעקב וויספיט הי"ו, ירושלים.

מ*4. הרב מרדכי שרגא הכהן ויינר הי"ו, ב"ב.

מ*5. הרב זלמן כהן הי"ו, ירושלים.

מ*6. עו"ד רבי שלמה סופר הי"ו, ירושלים. מאמרו המקיף צוין מעלה.

מ*7. הרב גולשכס הי"ו, ירושלים.

מ*8. הרב יהודה הכהן אופנהיימר הי"ו, ב"ב.

מ*9. הרב יהושע יוסף יצחק אייזנבך הי"ו, ירושלים. העשירי רבות במנהגי ירושלים ובחלופות מכתבים עם הגרש"ד זצ"ל ~ הרי"א קורא לרבני/גבאי ביה"ב לעדכן את המנהג בו נהגו/נהגו בשנה זו למען יעמדו ימים רבים בס"ד. בת-קול: 05485-25514.

מ*10. מושיך בעט סופר מהיר, תרח"ח ר' יצחק יהודה רוזן הי"ו, לוד.

מ*11. הרב דוד וייס הי"ו, תלמוד יח"ל, ב"ב.

מ*328. הרב יהודה אלימלך זאב וייסהויז הי"ו (מונסי, נ.י.).

יישר-כח למטלפנים הרבים שטרחו ומסרו לי מידע מקורי. במיוחד מודני לרב מאיר מנחם פרל הי"ו (מ*160), לרב דוד וידר הי"ו (מ*621), לרב בנימין שלמה המבורגר הי"ו (מ*157) מושיך בעט-סופרים בהפצת מנהגי אשכנז ואתו עמו בעל-הקריאה הותיק הרב אליהו ברייזאכער הי"ו, לגנוך "קידוש השם" ב"ב ולמכון "נחלת צבי" ב"ב.

.....
ברכת מתעני בה"ב: מברכים "מי שברך" למתענים בה"ב. ר' מעלה

בש"ק פרי נח ~ גס מי שאין ביכלתו להתענות (גם לא חצי יום), יקבל ע"ע הנהגה טובה בצמצום ובשבירת המדות על דרך "קדש עצמן במותר לך" ~ אם ישנה ברית-מילה או הסנדק ואבי הבן וכו', מברכים במנחה אחר קה"ת.